

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Бойко Пенчев Виолета Герджикова Илияна Кръстева

ЛИТЕРАТУРА

10. клас

БУЛВЕСТ 2000

Klett

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ
ЛИТЕРАТУРА
за 10. клас

Автори

- © Бойко Пенчев Пенчев, 2018
- © Виолета Петрова Герджикова, 2018
- © Илияна Йорданова Кръстева, 2018

Графичен дизайн

Ивац Иванов Христов, 2018

Издател

© „Клет България“ ООД, 2019
ISBN 978-954-18-1429-1

Възпроизвеждането на това издание или на отделни негови части под каквато и да е форма без изричното писмено съгласие на „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД е престъпление.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	5	I. Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война	
Особености на обучението по литература в 10. клас	6	Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война	25
Учебен комплект по литература за 10. клас	7	Иван Вазов. „Епопея на забравените“. „Левски“	26
1. Учебникът по литература за 10. клас – съдържателни, структурни и функционални особености.....	7	Светостта на героизма в съдбовното време и отвъд него	26
2. Особенности на електронния вариант на учебника по литература за 10. клас.....	8	Иван Вазов. „Под игото“	27
3. Специфика на комплекта работни листове по литература за 10. клас.....	9	Лицата на България през погледа на Иван Вазов.....	28
4. Книга за учителя – предназначение и съдържание	10	Алеко Константинов. „Бай Ганьо се върна от Европа“	28
Педагогическа технология, използвана за реализиране на учебната програма в учебния комплект по литература	11	Превъплъщението на Бай Ганьо и байганьовци	29
1. Педагогическата технология като процедура.....	11	Пенчо Славейков. „Cis moll“	29
2. Методи, похвати, форми и средства, използвани в учебника.....	11	Поемата „Cis moll“ и естетическият индивидуализъм на Пенчо Славейков.....	30
3. Проверка, оценка и самооценка на знанията и на уменията на учениците – възможности, предложени в учебника.....	12	Пейо Яворов. „Арменци“, „Две хубави очи“, „В часа на синята мъгла“	31
Работа с учебника по литература за 10. клас	13	Драматичното раздвоение в поезията на Пейо Яворов	31
Примерно годишно разпределение на темите от учебното съдържание по литература за 10. клас	15	Димчо Дебелянов. „Да се завърнеш в бащината къща“	32
Методически насоки и разработки на уроците, включени в учебника по литература за 10. клас	23	Раздвоението. Бленуваното спасение. Смирението.....	33
Литература на Просвещението, романтизма, реализма, модернизма и Българското възраждане.....	23	Елин Пелин. „Гераците“	33
Установяване на входното равнище на знанията и уменията на учениците	24	Разпадането на патриархалния свят в повестта „Гераците“	34
		Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война	34
		Установяване на знанията и уменията на учениците след раздела „Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война.....	35

II. Българската литература от периода между двете световни войни

Българската литература от периода между двете световни войни	36
Гео Милев. „Септември“	36
Аспекти на бунта в поемата „Септември“ на Гео Милев	37
Христо Смирненски. „Зимни вечери“	37
Човекът – жертва и съзидател на нов свят	38
Атанас Далчев. „Повест“	39
Неживеният живот и неговите алтернативи	39
Йордан Йовков. „Индже“. „Албена“	40
Нарушеното равновесие в света и нравствената мяра в разказите на Йовков	40
Никола Вапцаров. „Писмо“	41
Борбата, вярата, смъртта	42

III. Българската литература от периода след Втората световна война

Българската литература от периода след Втората световна война	43
Димитър Димов. „Тютюн“	43
Личен избор и историческа обреченост в романа „Тютюн“	44
Николай Хайтов. „Дърво без корен“	44
Отчуждението и консумативизмът на съвременното общество според разказа „Дърво без корен“	45
Йордан Радичков. „Нежната спирала“	45
Равновесието между човешкия и природния свят	46
Българската литература след Първата световна война	47
Установяване на знанията и уменията на учениците върху българската литература след Първата световна война	48

IV. Есе

Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	49
Създаване на есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	49
Българската литература след Освобождението	50
Установяване на изходното равнище на знанията и уменията на учениците	51
Приложения	
Изисквания за резултатите от обучението по учебния предмет български език и литература, <i>компонент литература</i>	52
Учебна програма по български език и литература, <i>компонент литература</i> , за X клас (общообразователна подготовка)	54
Препоръчителна литература за самостоятелно четене във връзка с новата учебна програма за 11. клас	60

ПРЕДГОВОР

Книгата за учителя по литература за 10. клас (по-нататък: *Книгата*) е предназначена да помогне на учителя в организирането и реализирането на уроците по литература в 10. клас. В нея авторите предлагат информация за:

- особеностите на обучението по литература в 10. клас;
- знанията и уменията по литература, които десетокласниците трябва да са овладели в предишните класове;
- структурата, предназначението и предимствата на отделните елементи на учебния комплект по литература;
- педагогическата технология, използвана за реализиране на учебната програма в учебния комплект по литература – методи, похвати, форми и средства, възможности за проверка, оценка и самооценка на знанията и на уменията на учениците.

В *Книгата* са включени примерно годишно разпределение и методически разработки на всички теми на уроци, предложени в учебника. Всяка разработка осигурява информация за:

- опорните знания, уменията и понятията, на които учителят може да се опре в часовете за нови знания, упражнение, обобщение и преговор;
- знанията, които трябва да се актуализират;
- съдържателните акценти и за ресурсите, чрез които могат да се реализират очакваните резултати;
- допълнителните дейности и задачи за ученици, които се справят по-бързо и успешно с предвиденото учебно съдържание;
- верните отговори на тестовите задачи.

В края на *Книгата* са приложени учебната програма по български език и литература, компонент литература, за 10. клас и изисквания за резултатите от обучението по учебния предмет български език и литература, компонент литература (държавния образователен стандарт за първия гимназиален етап).

Авторският колектив се надява, че предложените в *Книгата* информация, теоретични сведения и насоки за конкретни практически дейности ще помогнат на учителите да съчетаят по най-успешния начин собствените си идеи и предпочитания с нормативните изисквания към организацията на учебния процес, за да постигнат оптимални резултати в часовете по литература във всеки клас.

Пожелаваме приятна и ползотворна работа!

Авторите

ОСОБЕНОСТИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ЛИТЕРАТУРА В 10. КЛАС

Същността на феномена художествена словесност не може да бъде изяснен от учителя, не може да бъде разбран от учениците, ако не се познават и не се отчитат техните психо-физически особености и литературна подготовка. Различни науки като психология, педагогика, методика, социология, литературознание и др. се занимават с проблемите, свързани с възприемателните способности на учениците. Вече много се знае за ученика като читател, за закономерностите в неговото литературно развитие, както и за зависимостта между възрастовите особености, житейския опит и литературното образование.

Учениците от 10. клас завършват първия гимназиален етап. Те вече са оформили свой ученически колектив и имат немалък социален опит. Предстои им задължително външно оценяване по български език и литература. В часовете по литература в предходните класове са изградени умения за аналитични наблюдения върху художествената литература, за целенасочена работа в екип, за дискусии и създаване на устни и писмени аргументативни текстове, за общения. Изграден е и устойчив алгоритъм за тълкуване на текстовете, както и умения да се откроява същественото в различните културни епохи, направления и стилове, да се правят съпоставки между тях и паралели със съвременната действителност.

В 10. клас ученическият колектив е вече по-хомогенен и с изявени лидери. Обикновено в тази възраст юношите се стремят към себеизява и себедоказване, искат да бъдат забелязани и часовете по литература дават чудесна възможност за това. Учителят може да

работи с целия клас в рамките на беседа, но особено функционални са индивидуалните задачи и работата по групи. Формулирането на задачи, съобразени с интересите и възможностите на отделните ученици, е начин всеки от юношите да бъде привлечен и заинтригуван от интересното и значимото за него и така много по-ползотворно и непринудено да получи необходимите знания. Разбира се, обясненията на учителя и работата с учебника и с работните листове ще си останат водещи, но и специфичните задачи и заниманията по проект (индивидуално или по групи) имат своето методически обосновано място в учебния процес по литература в 10. клас.

10. клас се явява третият в гимназиалния етап. В предходните две учебни години е заложено началото в осмислянето на литературата като процес, който се развива и преминава през различни етапи със свои специфични особености. Учениците вече са наясно с развойните тенденции, естетиката, поетиката, идеите на културни епохи като Античност, Средновековие, Ренесанс, Просвещение, Българско възрождение. Изградили са умения да коментират съответния текст в контекста на времето, в което е създаден. Във връзка с това заниманията по литература в 10. клас стъпват на солидна основа от знания и умения и трябва да продължат усъвършенстването на литературните и на социокултурните компетентности, зложени в учебната програма. Българската литература от периода след Освобождението до десетилетията след Втората световна война със своите развойни тенденции предлага разнообразни възможности за това.

Учебният комплект по литература за 10. клас включва учебник, електронен вариант на учебника, комплект работни листове, книга за учителя. Всички компоненти от учебния комплект са съобразени с Държавните образователни стандарти за учебно съдържание по литература за 10. клас и с учебната програма по литература за 10. клас от 2018 г. Учебникът по литература, електронният му вариант и работните листове са свързани помежду си методически и структурно, като взаимно се допълват. Така например в учебника и в работните листове рубриките са озаглавени по сходен начин, за да ориентират и учителите, и учениците във вида на задачите и целта, с която се изпълняват. Част от упражненията от учебника, които са предвидени за писмено изпълнение (попълване на таблици, изработване на схеми и др.), са включени в работните листове с предвидени редове за писане. Работните листове предлагат и допълнителни текстове от разглеждания автор за по-пълноценното представяне и осмисляне на неговото творчество. Използването на целия комплект дава възможност да се работи през цялата година пълноценно и целенасочено както в задължителните, така и в избираемите часове по литература. Реализирането на очакваните резултати, заложи в програмата, може да се постигне, ако се следва предложението в учебника и в помагалата методически апарат.

1. Учебникът по литература за 10. клас – съдържателни, структурни и функционални особености

Структурата на учебника по литература за 10. клас се определя от спецификата на литературата като изкуство и като учебен предмет, от конкретните цели и задачи (според ДОС) и от психо-физическото равнище на учениците.

В учебника се следва хрестоматийният принцип – включени са художествените текстове или откъси от тях, предвидени за изучаване от учебната програма (с изключение на разказите „Дърво без корен“ от Николай Хайтов и „Нежната спирала“ от Йордан Радичков поради отказа на наследниците на авторите да предоставят авторските права).

В началото на учебника са обяснени рубриките към уроците и условните знаци, използвани в него.

Текстовете са придружени от богат илюстративен материал, който по различен начин онагледява смисъла на изучаваните произведения.

Уроците са организирани в четири раздела, определени от учебната програма:

I. Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война

II. Българската литература от периода между двете световни войни

III. Българската литература от периода след Втората световна война

IV. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст

Към всеки художествен текст е предложена пълна урочна система. Тя е определена от смисловата натовареност на текста и от възрастовите особености на десетокласниците. Учителите ще бъдат улеснени от включените отделни уроци за нови знания и за упражнения. Темите на различните видове уроци са изписани на подложки с различен цвят, което ги прави лесно разпознаваеми (за нови знания – подложка в червено, за упражнения – подложка в синьо).

В урочната система строго определено място имат уроците за обобщение и за преговор. След първите три раздела („Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война“; „Българската литература от периода между двете световни войни“ и „Българската литература от периода след Втората световна война“) е предвиден урок за обобщение (подложка в кафяво). Той синтезира и свързва всички теми и проблеми в изучените художествени текстове от раздела/разделите. В него чрез съпоставки между изучените произведения се извеждат принципни положения и се дават фонови знания.

Предложени са две теми за преговор (подложка в лилаво) – в началото и в края на учебника.

Очакваните резултати, заложи в програмата, се постигат вследствие на това, че всички уроци към един художествен текст са взаимосвързани и йерархически подчинени на водещата тема в интерпретацията. За реализацията на уроците от голямо значение са логически добре подбраните рубрики, които дават знания, припомнят знания, организират самостоятелното мислене на учениците и прилагането на наученото.

Рубриките в учебника са:

Да припомним

Да прочетем текста

Въпроси и задачи

Въпроси и задачи

Да разтълкуваме текста

Да приложим

Работа по проект

Да напишем есе по граждански проблем

Дискусионен клуб

Енциклопедия

Речник на новите понятия

Речник

Речник на непознатите думи

Да проверим

Да припомним наученото – припомня знания от предишни класове.

Да прочетем текста – предлага на учениците изучавания текст или откъс от него.

Въпроси и задачи – съдържа въпроси и задачи за осмисляне както на целите художествени текстове от програмата, така и на откъси от тях, поместени в учебника. Към някои по-трудни въпроси има редица допълнителни, които подпомагат учениците, от една страна, да проникнат по-задълбочено в текста и да постигнат неговото по-пълно осмисляне, от друга страна, да създават цялостен и пълен устен или писмен отговор.

Да разтълкуваме текста – предлага интерпретации, които осигуряват възможности за различни прочити на текстовете. Представя примерни анализи на изучаваните художествени текстове и помага на учениците да отговорят на въпросите.

Да приложим наученото – включва конкретни задачи, чрез изпълнението на които се формират умения за създаване на устен и писмен текст, за сравняване и съпоставка.

Работа по проект – предлага конкретни задачи за работа в екип по проект.

Да напишем есе по граждански проблем – съдържа примерни теми за създаване на есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван художествен текст или в откъс от него.

Дискусионен клуб – предлага теми за дискусии, които свързват изучаваните художествени текстове с проблемите в реалния живот и дават възможност да се защити лична позиция.

Енциклопедия – дава сведения от различни области на науката и живота.

Речник на новите понятия – изяснява новите понятия от учебната програма. Някои от тях, които изискват по-детайлни обяснения, са въведени в урочните статии.

Речник на непознатите думи – дава тълкуване на непознати думи или понятия.

Да проверим (Вариант 1, Вариант 2) – предлага тестови задачи за проверка, оценка и самооценка на знанията и уменията. Рубриката се появява в края на раздел/раздели. За установяването на равнището на знанията и уменията в началото на учебната година, след разделите и в края на учебната година се предлагат два варианта на тестови задачи (9 – с предложени отговори, от които верен е само един, и 1 – за създаване на писмен текст).

2. Особенности на електронния вариант на учебника по литература за 10. клас

Електронният вариант на учебника по литература за 10. клас е предназначен за работа в клас под непосредственото ръководство на учителя и за самостоятелна работа на учениците. Той може да подпомогне преподавателите при подготовката им за провеждане на уроците, да направи груповата работа с учениците в час по-забавна, по-интересна и по-успешна чрез използването на разнообразни електронни продукти, осигуряващи прилагането на съвременни интерактивни методи и техники в учебния процес.

Електронният вариант на учебника по български език за 10. клас включва:

- **всички урочни статии от книжното тяло на учебника**, достъпни като електронен продукт;
- **интерактивни задачи и упражнения към урочните статии** с разнообразен формат;
- **аудиоматериали**, съдържащи изпълнения на изучавани художествени текстове;
- **мултимедийни разработки** с информация за живота и творчеството на изучаваните автори, както и допълнителна информация;
- **графични материали**, включващи отделни фотографии и галерии със снимки, онагледяващи изучаваните текстове;
- **алгоритми и образци** за създаване на ученически текстове;
- **линкове** към интересни обекти в интернет, които обогатяват задължителното учебно съдържание;
- **различни по формат тестови задачи** за проверка и оценка на знанията и уменията на учениците.

Електронният вариант на учебника по литература за 10. клас дава на учителя следните възможности:

- **да преподава** предвиденото от програмата учебно съдържание, като активизира различни рецептори на учениците и по този начин да оптимизира възприемането и осмислянето на информацията;
- **да актуализира** своевременно и в желан обем информация, изучавана в предишни часове;
- **да затвърдява** знания и умения, при овладяването на които учениците срещат трудности;
- **да олекотява** осмислянето на учебното съдържание чрез акцентирание на отделни елементи от урока, като използва всички инструменти, които предоставя софтуерният продукт;
- **да онагледява** учебния материал чрез визуални и звукови средства;
- **да въвежда** по своя преценка допълнителна информация по всяка тема от включеното в учебниците съдържание;
- **да осъществява** ефективни междупредметни връзки;
- **да повишава качеството на проверката и оценката** на знанията и уменията, овладени от учениците, чрез използване на мултимедийно представени задачи с разнообразен формат;
- **да поставя индивидуални задачи** на всеки ученик, да си разменя бележки и съобщения с учениците и много други активности.

Електронният вариант на учебника по литература за 10. клас може да се използва в онлайн (с интернет) режим, а след изтегляне на електронните учебници и ресурсите – и в офлайн (без интернет) режим. Електронната платформа позволява достъп по всяко време от всяко място до учебното съдържание от стационарни (персонални компютри, лаптопи) и различни мобилни устройства (смартфони, таблети) с различни платформи Windows, Android и iOS. Всяка актуализация на учебното съдържание се появява автоматично в библиотеката на потребителя.

Чрез използването на електронния вариант на учебника по литература за 10. клас в обучението се прилагат на практика дидактическите принципи нагледност и активност. Работата с електронния вариант на учебника не трябва да е самоцелна. Необходимо е използването му по време на уроците да се съчетава функционално с традиционните средства на обучение.

3. Специфика на комплекта работни листове по литература за 10. клас

Помагалото е предназначено да организира работата на учениците в часовете по литература и да ги направи по-активни. С него се цели да се помогне на десетокласниците и в самоподготовката им у дома, да им се даде възможност по-задълбочено и пълноценно да усвоят предвиденото от програмата учебно съдържание.

Работните листове дават възможност на преподавателите да проверят наученото от учениците под формата на упражнения в час и/или на домашни или контролни упражнения. Учителите могат да получат конкретна обратна информация за усвоените знания и умения, както и да преценят развитието на своите ученици, като проследят работата им в помагалото в рамките на срока или на учебната година.

Тъй като във всеки работен лист е предвидено място за изпълнение на задачите, помагалото замества тетрадките за работа в клас, за домашна работа, за писмени упражнения и за контролни работи.

Комплектът съдържа общо **21 работни листа**, от които:

- 18 работни листа, обхващащи всички теми от учебното съдържание на програмата по литература за 10. клас;
- 3 работни листа с тестови задачи за проверка и оценка на знанията.

В помагалото са включени верните отговори на тестовите задачи и е предложена скала за превръщане на получените точки от тестовите задачи в цифрова оценка.

Задачите и упражненията във всеки работен лист са разнообразни по съдържание и по начин на изпълнение – попълване на таблици и схеми, формулиране на тема, откриване на верни твърдения, съпоставяне на два текста, характеризирание на герои, създаване на теза за дискусия по проблем и на план за публично изказване и т.н.

Задачите и упражненията към всяка тема са разпределени в следните рубрики:

- **Да затвърдим и разширим знанията** – включва задачи, с които се затвърдяват и разширяват знания, свързани с теоретични постановки, с конкретни литературни термини и понятия, с художествената специфика на изучаваните текстове.
- **Да приложим наученото** – задачите и упражненията са насочени към практическото прилагане на придобитите знания и умения.
- **Да дискутираме** – предлага задачи за участие в дискусии и в публични изказвания по проблеми, интерпретирани в изучаваните художествени текстове.

Предложените тестови задачи са два вида. Първият вид са задачи с четири посочени отговора, от които верен е само един, а вторият – задачи, изискващи от учениците да формулират теза по конкретен проблем. Всяка задача е оценена според трудността ѝ с различен брой точки. Максималният брой точки от всички задачи е 24.

Тестовите са разработени в два варианта и дават възможност за проверка и оценка на знанията, като учениците се разделят на две групи.

Работните листове по литература **дават възможност на учениците:**

- да усвояват по-успешно и задълбочено знанията и уменията, предвидени от програмата по литература;
- да актуализират стари знания, необходими им при подготовката за различни видове изпитвания;
- да развият уменията си за създаване на собствени текстове и за решаване на тестови задачи.

С новото помагало **учителите могат** да организират по-успешно работата в часовете по литература, като предложат на учениците си:

- индивидуални задачи, съобразени с възможностите и интересите на всеки от тях;
- групови упражнения и задачи, развиващи уменията за работа в екип;
- различни по формат тестови задачи за обективно оценяване на знанията и уменията на учениците.

4. Книга за учителя – предназначение и съдържание

Книгата за учителя представя особеностите на обучението по литература в 10. клас, като акцентира върху възрастовите особености и рецептивните възможности на десетокласниците. Тя дава необходимата на учителя информация за съдържанието, структурата и предимствата на учебника, на помагалото „Комплект работни листове по литература за 10. клас“ и на електронния вариант на учебника по литература. Предлага насоки за тяхното рационално използване в различните видове часове през учебната година.

Книгата за учителя включва: учебна програма по български език и литература, компонент литература за 10. клас (общообразователна подготовка), откъс от ДОС, примерно годишно разпределение, методически идеи и указания за реализиране на всички теми, включени в учебника.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ТЕХНОЛОГИЯ, ИЗПОЛЗВАНА ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА В УЧЕБНИЯ КОМПЛЕКТ ПО ЛИТЕРАТУРА

1. Педагогическата технология като процедура

Педагогическата технология в съвременното обучение се разбира като процедура, която обединява различни операции по конструиране, формиране и контрол на знания, умения и навици, съобразени с поставените цели. Докато познатите учебни методи показват само по какъв начин се осъществява учебната дейност, то педагогическата технология се разбира като цялостна процедура, която включва повече компоненти:

- *цел;*
- *научни идеи, на които се опира;*
- *система от дейности на учителя и на ученика;*
- *резултати;*
- *ограничения в използването.*

Специално внимание отново трябва да се отдели на предварителното осмисляне и избора на подходите, методите, средствата и условията, чрез които се постигат заложените според програмата цели.

Оценката на резултатите от обучението показва качеството на постигнатото в образователния процес. В учебния комплект по литература авторите залагат на следните педагогически технологии:

• **Учене, основано на опит върху познание**

Например при изучаването на „Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война“ се затвърждава моделът за работа върху културна епоха – един модел, познат на учениците от 8. и 9. клас и осмислен отново в уроците за начален преговор („Литературата през Просвещението, романтизма, реализма, модернизма и Българското възрождение“). Тълкуването на всички останали периоди и културни направления, изучавани в следващи часове („Българската литература от периода между двете световни войни“ и „Българската литература от периода след Втората световна война“), се основава на опита, който се получава от неколкото прилагане на посочения модел.

• **Проблемно базирано обучение**

Художествените текстове, които се изучават в училище, откриват широка възможност за проблемно базирано обучение. Те са класически произведения от българската литература и поставят значими проблеми – личностни (напр. за раздвоението и страданието на човека в разглежданите стихотворения от Яворов и Дебелянов, за неживения живот и неговите алтернативи в поезията на Далчев и др., колективни (напр. за пътя към бунта и за ценността на свободата в разглежданите текстове на Вазов, за разпадането на патриархалния свят в повестта „Гераците“ на Елин Пелин и др.), общочовешки (напр. за моралния избор, за смисъла на съществуването, за греха и изкуплението, за вярата, любовта, за смъртта и т.н. в почти всички произведения).

Проблемно базираното обучение в учебника се постига главно чрез дискуссионни елементи и есета, теми за които са предложени към всеки художествен текст.

• **Проектното ориентирано обучение**

В учебника се предлагат редица проекти за изпълнение от учениците. Те са свързани с търсене, откриване и систематизиране на информация, която трябва да се илюстрира с подходящи материали (снимки, рисунки и др.) и да се представи под формата на мултимедийна презентация. Работата по такива задачи изисква учениците да работят по групи и да координират дейностите си. Така се създават умения за работа в екип.

• **Развитие на критическото мислене чрез четене и писане**

Развитието на критическото мислене на учениците се постига чрез прилагането на анализ и интерпретация на художествения текст. Тези дейности в учебника са организирани пряко чрез рубриците „Да разтълкуваме текста“ и „Да напишем есе по граждански проблем“. Авторите гледат концепцията си на визията, че художественият текст е многозначен и многопластов и не позволява еднозначно тълкуване. Това разбиране постепенно възпитава у учениците критическо мислене. То трябва да се проявява и при четенето на художествения текст, и при писането за него.

2. Методи, похвати, форми и средства, използвани в учебника

Трябва да се има предвид, че в зависимост от възрастта на учениците неминуемо доминира един от следните методи: *евристичен, репродуктивен и изследователски*. Наред с репродуктивния метод авторите на учебника използват като основен метод и евристичния с всички негови форми и средства. Това е продиктувано от характера на съвременното обучение, което дава по-голяма свобода на учениците и търси тяхното пряко участие в учебния процес.

При десетокласниците не може да се говори за цялостно използване на изследователски метод, но младото поколение не приема нещо, което не е резултат от дадено проучване и изследване. Това стои в основата на съвременната педагогическа технология. В учебника това изискване е осъществено чрез рубриците „Да приложим“ и „Дискусионен клуб“. Частичен изследователски метод се прилага и при изпълнението на проекти, които са съобразени с възрастта на учениците – провеждане на проучване, анализиране и обобщаване на откритата информация, формулиране на изводи.

Традицията в българското училище е наложила *христоматийния принцип* в учебника по литература. По тази причина след художествения текст главно място заема рубриката „Въпроси и задачи“, която

стои в центъра на работата в часа. Чрез нея се осъществява диалогът между учителя и учениците и се пробужда интересът, който обезпечава съучастие и осъзната съпричастност в работата на ученика. По тази причина в учебника (при всеки урок) първо стоят въпросите и задачите върху текста и цялата дейност на учителя е насочена към евристичното извеждане на отговорите. Учениците пряко трябва да участват в извеждането на тези отговори – да откриват тези отговори.

Авторите считат, че тази дейност не може да стане без допълнителна помощ. Не може да се иска ученикът да открие нещо, ако няма поне елементарна представа за явлението или не се опира на предишни знания или на опита си. Авторите последователно прокарват тези виждания при осъществяване на педагогическата технология. Това обяснява присъствието на рубриките „Да разтълкуваме текста“ и „Енциклопедия“.

Успешното използване на тези рубрики обезпечава отговорите на учениците. Юношите стават активни, когато им е ясно какво ги питат, и отговарят, когато имат определени знания, когато са ангажирани емоционално, когато са съпричастни към проблемите, които се разглеждат.

Към педагогическата технология ще добавим и някои *форми и средства*, които са свързани с работата на учителя извън учебния час:

- *екскурзии;*
- *посещения на музеи;*
- *посещение на изложби;*
- *организиране на изложби;*
- *инсцениране на определени художествени текстове и др.*

Тази извънкласна дейност се провежда успоредно с учебната и във връзка с други изкуства и учебни предмети. Това дава възможност учениците да съпоставят и оценяват самостоятелно литературните текстове и да разбират значението на междупредметните връзки.

3. Проверка, оценка и самооценка на знанията и на уменията на учениците – възможности, предложени в учебника

Няма никакво съмнение, че получаването на трайни и системни знания в значителна степен зависи от това как е организирана проверката на тези знания. Тя не трябва да се свежда от учителя до поставяне на една цифрова оценка. Проверката трябва да има обучаващ характер. В програмата е предвидено следното съотношение при формиране на срочната и на годишната оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	60%
Оценки от контролни и от класни работи	20%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашна работа, работа по групи и др.)	20%

Текущата оценка според изискването се определя въз основа на устни и писмени изпитвания.

Оценката за устно изпитване се поставя върху отговорите на учениците по време на беседата. Тук не става въпрос за цифрова оценка, която се поставя на всеки ученик по даден въпрос. Тя е сумарна оценка, резултат от наблюдението на учителя върху отговорите на учениците по време на беседата. В този смисъл учителят поставя оценка на отделни ученици, но в същото време преценява състоянието на подготовката на целия клас върху определен художествен текст, върху раздел и т.н.

В съвременното литературно обучение по-голяма роля има писменото изпитване (не става въпрос за писмените съчинения). В учебника по литература са предложени различни видове тестови задачи за проверка, оценка и самооценка:

- за установяване на знанията и уменията в началото и в края на учебната година (тестови задачи за установяване на входното и изходното равнище);
- за установяване на знанията и уменията върху един или няколко раздела.

Тестовите задачи са различни по формат и по трудност. Предложена е информация за точките, които носи всяка правилно решена задача, и примерна скала за превръщането на точките в цифрова оценка.

От писмените текстове в 10. клас се предвижда за изучаване есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. В учебника се предлага не само алгоритъм за създаване на този вид писмен текст, но и алгоритъм за самооценяване и оценяване на създадения текст.

Според авторите на учебника *оценките от контролни и класни работи* не трябва да имат само цифрово изражение. За учителя те трябва да бъдат основание за преценяване на равнището на знания и умения за даден конкретен момент и да служат като ориентир за подобряване на работата му.

Оценката от *други участия* в учебната работа не трябва да се пренебрегва от учителите, защото тя допълнително мотивира юношите.

Според програмата по български език и литература за компонента *литература* са предвидени 1,5 часа седмично, от които 0,5 часа за развиване на комуникативните компетентности. Това означава – 54 часа по литература в рамките на учебната година, от които 18 часа са за развиване на комуникативните компетентности. Препоръчителното процентно разпределение между различните видове уроци в програмата е следното: за нови знания – 44%, за упражнения – 33%, за преговор – 6%, за обобщение – 6%, и за контролни и класни работи – 11%.

В учебника това препоръчително изискване е спазено до голяма степен, като са предложени:

а) Теми за уроци върху литературните текстове от програмата

- **18 теми** на уроци за нови знания, които трябва да се реализират в рамките на 18 часа;
- **15 теми** на уроци за упражнение, които трябва да се реализират в рамките на 15 часа;
- **2 теми** за преговор, за които са предвидени 2 часа;
- **2 теми** – за обобщение, за които са предвидени 2 часа.

б) Теми за уроци върху есе по граждански проблем

- **1 тема** на урок за нови знания, за който са предвидени 2 часа;
- **1 тема** на урок за упражнение, за който са предвидени 9 часа.

в) Уроци за проверка и оценка на знанията и уменията

- **3 теста** в два варианта за контролни работи. За компонента литература се предвиждат 4 часа за контролни работи и 2 часа за класна работа, които са от предвидените часове за развиване на комуникативните компетентности.

От една страна, това процентно разпределение по видове уроци създава впечатление за ограничаване на учителя, особено на учителя по литература, който е склонен към по-разкрепостено мислене. Разбира се, че съществува тази опасност. От друга страна обаче, това разпределение е продиктувано от концепцията за обучение, в основата на която стои преди всичко превръщането на знанията в умения.

По принцип уроците за нови знания се отличават от тези за упражнение по цел. В обучението по литература обаче в съдържателен план те не могат да се различават много, защото взаимно се допълват. И уроците за нови знания, и уроците за упражнение винаги са съобразени с художествения текст, който се изучава, и се подчиняват на тема, определена от него. Темите при различните видове уроци са разнообразни, но винаги са подчинени на основната идея, обективно разкрита в текста. Заедно с това те са фор-

мулирани така, че да водят до очакваните резултати, заложили в учебната програма. Всеки от двата вида уроци е звено в една верига, в която организирано и постепенно се постига пълнота, задълбоченост и разнообразие. Така според възрастта на учениците и според ограничения им литературен и житейски опит се изяснява художественият текст. Следва се принципът за единство на научност и достъпност – върви се от простото към сложното.

И уроците за нови знания, и уроците за упражнение са организирани предимно върху беседа с въпроси и задачи, подчинени на една тема, логически обвързани и йерархически подредени по трудност. В този смисъл няма рязка граница между двата вида уроци. Съществената разлика е, че при урока за нови знания учениците се запознават или с характеристиките на определена културна епоха, или със съдържанието на конкретния художествен текст – чрез самостоятелен предварителен прочит вкъщи, особено ако текстът е по-обемен, чрез прочит на учителя/на учениците или чрез изслушване на актьорско изпълнение.

Обикновено първите въпроси от рубриката „Да разтълкуваме текста“ водят към проверка на възприятията на учениците. В тази посока е и изясняването на значението на непознатите думи.

Урокът за нови знания е основан върху беседа и обикновено (с изключение на уроците за културните епохи и направления) е организиран около следните рубрики и подрубрики:

Авторът

Да прочетем текста (цялостен художествен текст или откъс от него; информация за сюжета на непубликуваните в учебника части на художествените текстове)

Въпроси и задачи

Речник на непознатите думи

Да разтълкуваме текста

- *Жанрът. Художествените особености*
- *Сюжетът и композицията (за епически текстове)*
- *Композицията (за лирически текстове)*
- *Заглавието*
- *Проблемите и конфликтите*
- *Героите*
- *Ценностите, идеите, посланията*
- *Текстът в контекста на своето време*

Речник на новите понятия

Енциклопедия

Тук е мястото да уточним, че подрубриките не се следват механично от авторите на учебника, а се прилагат творчески в зависимост от спецификата на художествения текст.

В центъра на **уроците за упражнение** стоят повторението на предишни знания и прилагането им в различна ситуация. Заедно с това тези уроци трябва да разширят, обогатят и затвърдят знанията и уменията на учениците. По тази причина в тях рубриките носят същите заглавия като в уроците за нови знания. Всички упражнения имат точно определена тема. Тя е следвана последователно при въпросите, върху които е организиран урокът. Така у учениците се формират знания и умения за целенасочена работа. Уроците за упражнение са организирани около следния структурен модел:

Въпроси и задачи

Да приложим наученото

Дискусионен клуб

Работа по проект

Да напишем есе по граждански проблем

Преговорните уроци в учебника имат конспективен характер. Като се отговаря на препоръчителното процентно разпределение, уроците за преговор са разположени в началото и в края на учебника. Урочните статии включват три компонента:

- инструкции за актуализиране на знанията по темата;
- задачи за преговор;
- илюстративен материал, подпомагащ преговора.

Първата преговорна тема е: „Литература на Просвещението, романтизма, реализма, модернизма и Българското възрождение“. Целта е да се актуализират знанията и уменията, усвоени в 9. клас, като се акцентира на онези от тях, при които учениците сре-

щат по-големи трудности. Предложените по темата упражнения и задачи са съобразени с теста за установяване на входното равнище на знания и умения.

Втората преговорна тема е: „Българската литература след Първата световна война“. Работата по тази тема подготвя учениците да се справят със задачите от теста за установяване на изходното равнище на знания и умения, придобити в часовете по литература в 10. клас.

Уроците за обобщение са предвидени за затвърдяване на знанията и на уменията върху художествените текстове, изучавани в конкретните раздели. Урочните статии съдържат три компонента:

- въпроси за обобщение;
- синтезирана информация по темата за обобщение;
- задачи за изпълнение в клас или за домашна работа.

За беседата в тези уроци трябва да се подберат възлови въпроси, предимно тези, на които се е спряло вниманието на учениците при изучаване на конкретните художествени текстове и които са възбудили повече спорове. Знанията не се представят детайлно, а обобщено. В уроците за обобщение са предложени задачи със занимателен и творчески характер.

Уроците за развиване на комуникативните компетентности следват строго наименованието на вида текст и мястото им в Програмата – включени са в отделен раздел („Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст“) в края на учебника.

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕМИТЕ ОТ УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ЛИТЕРАТУРА ЗА 10. КЛАС

Съкращения: НЗ – нови знания; У – упражнение; ПР – преговор; КР – контролна работа; О – обобщение

ПЪРВИ УЧЕБЕН СРОК

Календар – седмица/месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/коментари
1./IX	1. Литература на Просвещението, романтизма, реализма, модернизма и Българското възраждане	ПР	Актуализиране на знания и умения, придобити в 9. клас.	Беседа Работа с учебника	
1./IX	2. Тест – входно равнище	КР	Установяване на входното равнище на знанията и уменията.	Тест	
2./IX	1. Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война 3. Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война	НЗ	Различава отличителни за българската култура от периода от Освобождението до Първата световна война светогледни идеи. Съпоставя светогледни идеи, характерни за европейската модерност и българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	Беседа Работа с учебника	
3./X	4. Иван Вазов. „Епопея на забравените“. „Левски“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на одата, проявени в „Левски“. Тълкува „Левски“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на романтизма в „Левски“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Познава значението на понятието <i>метафора</i> . Познава значението на понятието <i>метонимия</i> .	Беседа Анализ Работа с учебника	
3./X	5. Светостта на героизма в съдбовното време и отвъд него	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в изучавани творби. Идентифицира и тълкува интерпретации на едни и същи мотиви и/или устойчиви сюжети в изучавани творби от различни литературни периоди.	Анализ Съпоставка Работа с работните листове	
4./X	6. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	НЗ	Познава особеностите на есето по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст.	Беседа Работа с учебника	
5./X	7. Създаване на есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	НЗ	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови норми.	Беседа Анализ Работа с учебника	
5./X	8. Иван Вазов. „Под игото“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Под игото“. Тълкува откъси от „Под игото“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбите. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в откъси от „Под игото“ и обяснява функциите им.	Беседа Анализ Работа с учебника	

Календар – седмица/ месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
6./X	9. Лицата на България през погледа на Иван Вазов	У	Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с историята на четенето на „Под игото“. Различава в откъси от „Под игото“ светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в съпоставка с други творби от Ив. Вазов („Елате ни вижте!“, „Дядо Йоцо гледа“) и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	Анализ Съпоставка Работа с допълнителни художествени текстове Самостоятелна работа с работните листове	
7./XI	10. Алеко Константинов. „Бай Ганьо се върна от Европа“	НЗ	Тълкува „Бай Ганьо се върна от Европа“ съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати в „Бай Ганьо се върна от Европа“ и обяснява функциите им.	Беседа Анализ Работа с учебника	
7./XI	11. Превъплъщенията на Бай Ганьо и байганьовци	У	Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Бай Ганьо се върна от Европа“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позицията по тях. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна комуникативна задача, свързана с аргументацията на гледна точка към идентичността на Бай Ганьо. Различава в „Бай Ганьо се върна от Европа“ светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в съпоставка с други творби от А. Константинов („Разни хора – разни идеали“) и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	Анализ Съпоставка Работа с допълнителни художествени текстове Дискусия Работа по проект	
8./XI	12. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми.	Съпоставка Анализ Самостоятелна работа Редактиране	
9./XI	13. Пенчо Славейков. „Cis moll“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на поемата, проявени в „Cis moll“. Тълкува „Cis moll“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Познава значението на естетическия индивидуализъм в контекста на модернизма. Различава проявления на характерни черти на естетически индивидуализъм в „Cis moll“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Оценява завършека на „Cis moll“ във връзка със сюжета на творбата и/или с изразените в нея преживявания.	Беседа Анализ Работа с учебника	

Календар – седмица/ месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
9./XI	14. Поемата „Cis moll“ и естетическият индивидуализъм на Пенчо Славейков	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Cis moll“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Cis moll“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позицията по тях.	Анализ Съпоставка Работа с допълнителни художествени текстове Дискусия Работа по проект	
10./XI	15. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми.	Съпоставка Анализ Самостоятелна работа Редактиране	
11./XII	16. Пейо Яворов. „Арменци“, „Две хубави очи“, „В часа на синята мъгла“	НЗ	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Арменци“, „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“. Тълкува „Арменци“, „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“ съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбите. Различава проявления на характерни черти на символизма в „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“ и тълкува творбите съобразно посочените проявления. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Арменци“, „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“ и обяснява функциите им.	Беседа Анализ Работа с учебника	
11./XII	17. Драматичното раздвоение в поезията на Яворов	У	Идентифицира и оценява в „Арменци“, „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“ специфични начини на въздействие. Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в „Арменци“, „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“ в съпоставка с други творби от П. Яворов (напр. „На нивата“, „Стон“, „Сенки“) и обяснява прилики и разлики между тях в контекста на културната динамика.	Анализ Съпоставка Работа с допълнителни художествени текстове Работа по проект	
12./XII	18. Димчо Дебелянов. „Да се завърнеш в бащината къща...“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на елегията, проявени в „Да се завърнеш...“. Тълкува „Да се завърнеш...“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на символизма в „Да се завърнеш...“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.	Беседа Анализ Съпоставка Работа с учебника	
13./XII	19. Раздвоението. Бленуваното спасение. Смирението	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Да се завърнеш...“ и обяснява функциите им. Идентифицира и оценява в „Да се завърнеш...“ специфични начини на въздействие.	Беседа Анализ Съпоставка Дискусия Работа с работните листове	

Календар – седмица/ месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
13./XII	20. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми.	Анализ Самостоятелна работа Редактиране	
14./I	21. Елин Пелин. „Гераците“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на повестта, проявени в „Гераците“. Тълкува „Гераците“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на реализма в „Гераците“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.	Беседа Анализ Работа с учебника	
15./I	22. Разпадането на патриархалния свят в повестта „Гераците“	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Гераците“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Гераците“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях.	Беседа Съпоставка Работа по проект	
15./I	23. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми.	Беседа Анализ Самостоятелна работа Редактиране	
16./I	24. Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война (обобщение)	О	Актуализира и обобщава знанията и уменията върху съответния раздел.	Беседа Работа с учебника	
17./I	25. Тест върху първи раздел	КР	Установяване на знанията и уменията върху съответния раздел.	Тест	
17./I	II. Българската литература от периода между двете световни войни 26. Българската литература от периода между двете световни войни	НЗ	Различава отличителни за българската култура от периода между двете световни войни светогледни идеи. Съпоставя светогледни идеи, характерни за българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война и българската литература от периода между двете световни войни, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика. Съпоставя светогледни идеи, характерни за европейската модерност и българската литература от периода между двете световни войни, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	Беседа Работа с учебника	

Календар – седмица/ месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
18./ II	27. Гео Милев. „Септември“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на поемата, проявени в „Септември“. Тълкува „Септември“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Познава значението на следвоенния модернизъм в контекста на модернизма. Познава значението на понятието <i>експресионизъм</i> . Различава проявления на характерни черти на следвоенния модернизъм и на експресионизма в „Септември“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Оценява завършека на „Септември“ във връзка с изразените в творбата преживявания. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Септември“ и обяснява функциите им.	Беседа Анализ Работа с учебника	

ВТОРИ УЧЕБЕН СРОК

19./II	28. Аспекти на бунта в поемата „Септември“	У	Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Септември“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява в „Септември“ специфични начини на въздействие. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа задача, свързана с музикално изразяване на преживяванията, породени от „Септември“.	Анализ Съпоставка Дискусия Работа по проект	
19./ II	29. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми.	Беседа Анализ Самостоятелна работа Редактиране	
20./ II	30. Христо Смирненски. „Зимни вечери“	НЗ	Познава значението на понятието <i>лирически цикъл</i> . Разпознава жанрови характеристики на лирическия цикъл, проявени в „Зимни вечери“. Тълкува (откъси от) „Зимни вечери“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата.	Беседа Анализ Работа с учебника	
21./II	31. Човекът – жертва и съзидател на нов свят	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Зимни вечери“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Зимни вечери“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява в „Зимни вечери“ специфични начини на въздействие.	Анализ Работа с допълнителни текстове Работа с работните листове	

Календар – седмица/ месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
21./II	32. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми.	Анализ Беседа Самостоятелна работа Редактиране	
22./III	33. Атанас Далчев. „Повест“	НЗ	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Повест“. Тълкува „Повест“ съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбата.	Беседа Работа с допълнителни текстове Работа с учебника	
23./III	34. Неживеният живот и неговите алтернативи	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Повест“ и обяснява функциите им.	Беседа Анализ Работа с допълнителни текстове Дискусия	
23./III	35. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по граждански проблем.	Анализ Самостоятелна работа Редактиране	
24./III	36. Йордан Йовков. „Индже“, „Албена“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Индже“ и „Албена“. Тълкува „Индже“ и „Албена“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбите.	Беседа Анализ Работа с учебника	
25./III	37. Нарушеното равновесие в света и нравствената мяра в разказите на Йовков	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Индже“ и „Албена“ и обяснява функциите им. Идентифицира и оценява в „Индже“ и „Албена“ специфични начини на въздействие.	Беседа Анализ Работа с допълнителен текст Дискусия Работа по проект	
25./III	38. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по граждански проблем.	Анализ Самостоятелна работа Редактиране	

Календар – седмица/ месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
26./IV	39. Никола Вапцаров. „Писмо“	НЗ	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Писмо“ („Ти помниш ли...“). Тълкува „Писмо“ („Ти помниш ли...“) съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбите. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях.	Беседа Работа с учебника	
27./IV	40. Борбата, вярата, смъртта	У	Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) в съпоставка с други творби на Н. Вапцаров („Песен за човека“, „Предсмъртно“) и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в контекста на културната динамика.	Беседа Анализ Работа с допълнителен текст Работа с работните листове Дискусия Работа по проект	
27./IV	III. Българската литература от периода след Втората световна война 41. Българската литература от периода след Втората световна война	НЗ	Различава отличителни за българската култура от периода след Втората световна война светогледни идеи. Съпоставя светогледни идеи, характерни за българската литература от периода между двете световни войни и българската литература от периода след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	Беседа Съпоставка Работа с учебника	
28./IV	42. Димитър Димов. „Тютюн“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Тютюн“. Тълкува откъси от „Тютюн“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Тютюн“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Тютюн“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода след Втората световна война, и обосновава позиция по тях.	Беседа Работа с учебника Работа по проект	
29./V	43. Личен избор и историческа обреченост в романа „Тютюн“	У	Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с творческата история на четенето на „Тютюн“. Различава в „Тютюн“ светогледни идеи, характерни за българската култура през периода след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в контекста на културната динамика.	Анализ Съпоставка Работа с работните листове Дискусия Работа по проект	

Календар – седмица/ месец	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
29./V	44. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по граждански проблем.	Самостоятелна работа Анализ Редактиране	
30./V	45. Николай Хайтов. „Дърво без корен“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Дърво без корен“. Тълкува „Дърво без корен“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.	Беседа Работа с учебника Дискусия Работа по проект	
31./V	46. Отчуждението и консумативизмът на съвременното общество според разказа „Дърво без корен“	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Дърво без корен“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Дърво без корен“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода след Втората световна война, и обосновава позиция по тях.	Беседа Съпоставка Дискусия Работа по проект	
31./V	47. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по граждански проблем.	Самостоятелна работа Анализ Редактиране	
32./V	48. Йордан Радичков. „Нежната спирала“	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Нежната спирала“. Тълкува „Нежната спирала“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.	Беседа Работа с учебника Работа по проект	
33./VI	49. Равновесието между човешкия и природния свят	У	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в „Нежната спирала“. Идентифицира и оценява в „Нежната спирала“ специфични начини на въздействие.	Беседа Съпоставка Дискусия	
33./VI	50. Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	У	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по граждански проблем.	Самостоятелна работа Анализ Редактиране	
34./VI	51. Класна работа	КР	Създаване на писмени и на устни текстове, съобразени с книжовните езикови правила. Извличане и обработване на информация от текстове в съответствие с книжовните езикови правила.	Самостоятелна работа	
35./VI	52. Класна работа	КР	Създаване на писмени и на устни текстове, съобразени с книжовните езикови правила. Извличане и обработване на информация от текстове в съответствие с книжовните езикови правила.	Самостоятелна работа	
35./VI	53. Българската литература след Първата световна война	О	Актуализира и обобщава знанията и уменията върху съответните раздели.	Беседа Работа с учебника	
36./VI	54. Българската литература след Първата световна война	ПР	Актуализира и обобщава знанията и уменията върху съответните раздели.	Беседа Работа с учебника	

МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ И РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИТЕ, ВКЛЮЧЕНИ В УЧЕБНИКА ПО ЛИТЕРАТУРА ЗА 10. КЛАС

Тема: Литература на Просвещението, романтизма, реализма, модернизма и Българското възраждане – преговор

План на урока	1. Припомняне на знанията за: – културните епохи Просвещение и Българско възраждане и за художествените направления романтизъм, реализъм, модернизъм – времеви обхват, същност, основни идеи и ценности, художествени принципи, водещи жанрове в литературата, представители; – литературните жанрове, изучавани в 9. клас; – изучаваните автори и произведения от европейската литература – жанрове, епохи и направления; – автори и произведения от българската литература – жанрове, проблеми и конфликти, герои, ценности.
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>културна епоха, Просвещение, романтизъм, реализъм, модернизъм, творец, жанр, конфликт, сатира, поема</i> . – Запознати са с ролята на литературата и на твореца в периода на Българското възраждане. – Познават съдържанието на изучените художествени текстове, героите, конфликтите, посланията.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за културните епохи, за художествените направления и за текстовете, изучавани в 9. клас.
Съдържателни акценти	Знанията по темата се обобщават чрез беседа по синтезираната информация в първата таблица и чрез предложените в учебника въпроси, както и чрез работа с двете таблици за попълване.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Беседа върху българската възрожденска литература в европейския контекст.
Задачи за контрол	Задачите от рубриката „Да приложим“.

Тема: Установяване на входното равнище на знанията и уменията на учениците

Вид на урока – контролна работа

В учебника са предложени два варианта на тест, включващи по 10 задачи, от които последната изисква създаване на кратък текст.

Верни отговори на тестовите задачи:

Вариант 1									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
А	Б	В	А	Б	Г	В	Г	А	<i>Примерен отговор:</i> Стихотворението започва с мотива за робството („рабска люлка“), но началото поставя акцент не върху самото робство, а върху причината за покорството на народа. Образът на люлката внушава, че народът е сякаш потънал в сън и безпомощен като дете. Той е „люлян“, т.е. приспиван, задържан в неразвито състояние от враждебни сили. Началните стихове подготвят читателя за емоционалната картина на робското страдание и за изграждането на тезата, че по-страшни от самото страдание са примирението и търпението.

Вариант 2									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
А	В	Г	Б	А	Б	Б	В	Г	<i>Примерен отговор:</i> Паисий се обръща към своите сънародници с пламенен призив за себепознание. Повелителната глаголна форма внася ударност и емоционалност в изказа, подтиква към упорство в съхраняването и отстояването на националната идентичност. Възрожденецът ратува не само за духовното издигане на „своите“, но и за достойното им място сред „другите“, което им принадлежи заради великите дела на техните предци.

В учебника е предложена примерна скала за оценяване и самооценяване.

Верните отговори (вариант 1 и вариант 2) на задачи 1 – 9 се оценяват с по 1 точка, а отговорът на задача 10 може да се оцени с точки от 0 до 6. Максималният брой точки от всички задачи е 15.

Може да се използва следната примерна скала за преобразуването на точките в цифрова оценка:

- 14 – 15 т. – Отличен
- 12 – 13 т. – Мн. добър
- 9 – 11 т. – Добър
- 5 – 8 т. – Среден
- 0 – 4 т. – Слаб

I. БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОТ ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Тема: Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Социалнополитически контекст 2. Основни етапи в развитието на литературата от Освобождението до Първата световна война 3. Жанрово развитие: <ul style="list-style-type: none"> – роман – разказ – поема и лирическо стихотворение 4. Влияние на европейските културни направления върху българската литература след Освобождението: <ul style="list-style-type: none"> – романтизъм – реализъм – модернизъм – символизъм 5. Основни теми и проблеми: <ul style="list-style-type: none"> – борбата за национално осъзнаване и свобода – конфликтът между града и селото – противопоставянето между минало и настояще – разочарованието от разминаването между идеал и действителност 6. Литературата и другите изкуства
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>романтизъм</i>, <i>реализъм</i>, <i>модернизъм</i> и <i>символизъм</i>. – Разпознават и съпоставят принципите и идеите на епоха или културно направление в различни изкуства.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за идеите и ценностите на романтизма, реализма, модернизма и символизма.
Съдържателни акценти	<p>Представя се връзката между културното развитие и изграждането на модерната държава и нейните институции.</p> <p>Изяснява се влиянието на различните политически, социални и естетически идеи върху литературата от периода.</p> <p>Очертават се основните теми, разработвани в литературата от периода.</p> <p>Проследяват се връзките между обществен проблем, тема и начин на художествено изобразяване.</p> <p>Скицира се развитието на литературата през периода чрез представяне на основните автори и техните произведения.</p>
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 1
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 1. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Прочит и коментар на откъсите от рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника, тест „Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война“ в работните листове.

Тема: Иван Вазов. „Епопея на забравените“. „Левски“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Иван Вазов – живот и творчество 2. „Епопея на забравените“ – значение на заглавието, исторически обхват на личностите и събитията 3. Заглавието, героите, проблемите и конфликтите в „Левски“ 4. Ценностите, идеите и посланията
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>ода</i>, <i>композиция</i>, <i>метафора</i>, <i>метонимия</i> и евангелската притча за сеяча. – Формулират основната тема на художествения текст. – Определят особеностите на композицията. – Открояват проблемите и конфликтите, формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Коментират художествените особености, разпознават и тълкуват употребата на метафори и метонимии. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за изучени творби на Вазов и за основни теми в творчеството му; за романтически герой, романтическо изображение, лирически герой, лирически говорител, контраст, художествено пространство и уменията за интерпретация на лирически текст.
Съдържателни акценти	Представя се мястото на Иван Вазов в българската литература, основните теми и жанровото многообразие в творчеството му. Коментират се определенията „народен поет“ и „патриарх на българската литература“. Изясняват се непознатите думи в художествения текст. Проследява се композицията на произведението и се коментират историческите аналогии, художествената образност, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с таблиците, с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да разтълкуваме текста“, „Речник на новите понятия“; работен лист № 2
Допълнителни дейности	По възможност да се посети място, свързано с живота на автора, например: къщата музей „Иван Вазов“ в София; родната къща на Вазов в Сопот; „Вазовият кът“ в Черепишкия манастир.
Допълнителни задачи	Работа с рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Задачите от първата рубрика на работен лист № 2.

Тема: Светостта на героизма в съдбовното време и отвъд него – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коментиране на употребата на контраст и антитеза в текста 2. Тълкуване на мотива за светостта и съпоставянето на героя с Христос 3. Откриване и обясняване на метафорични изрази; привличане на примери от „Опълченците на Шипка“ (или други поетически текстове)
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават жанровите особености на одата. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текста. – Формулират идеите, конфликтите, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за мотивите, ключовите думи, идеите, образите, конфликтите в текста.
Съдържателни акценти	<p>Коментира се как чрез историческите аналогии и мотива за светостта се утвърждава ролята на националния герой в народната съдба и значението на делото му в общочовешки смисъл.</p> <p>Поставя се акцент върху проблема за отношението между личност и народ. Правят се изводи за начина, по който в следосвобожденската литература се представят образите на борците за свобода.</p>

Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „ Да приложим“, „Дискусионен клуб“, „Да напишем есе по граждански проблем“, „Работа по проект“, работен лист № 2
Допълнителни дейности	Работа по проект върху образа на Левски в творчеството на Вазов.
Допълнителни задачи	Самостоятелна работа с работен лист № 2. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Задачи за контрол	Задачите от втората рубрика на работен лист № 2.

Тема: Иван Вазов. „Под игото“ – урок за нови знания

План на урока	1. Тема, място и време, сюжет на романа „Под игото“ 2. Заглавието, героите, проблемите и конфликтите в текста 3. Ценностите, идеите и посланията в главите: – „Гост“ – „Новата молитва на Марка“ – „Пиянството на един народ“
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>сюжет, повествовател, публицистика, публицистично отклонение</i> . – Формулират основната тема на романа и на изучаваните глави. – Открояват проблемите и конфликтите, формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Коментират художествените особености, позицията на повествователя и мястото на изучаваните глави в композицията на романа. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за вече изучените глави от романа „Под игото“ и за главните герои; за роман, романтически герой, експозиция, завръзка, художествено пространство и уменията за интерпретация на епически текст.
Съдържателни акценти	Представят се темата и сюжетът на романа, както и мястото му в българската литература. Изясняват се непознатите думи. Проследява се развитието на сюжета и се коментират думите и действията на героите, художественото пространство, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие. Поставя се акцент върху развитието в образа на Марко Иванов и върху позициите и оценките на повествователя.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да разтълкуваме текста“, „Енциклопедия“, както и работен лист № 3
Допълнителни дейности	По възможност да се гледат фрагменти от филма „Под игото“.
Допълнителни задачи	Самостоятелна работа с работен лист № 3. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Задачи за контрол	Задачите от първата рубрика на работен лист № 3.

Тема: Лицата на България през погледа на Иван Вазов – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коментират се на изучените глави от романа „Под игото“ и на начина, по който всяка от тях“ (според мястото им в сюжетния ход) показва развитието на идеята за свобода и нарастването на всеобщия духовен подем 2. Тълкуване на мотивите за лудостта и пианството, за съня и пробуждането в романа на Вазов на фона на българската възрожденска литература 3. Следосвобожденската действителност в текстовете на Вазов 4. Начините за постигане на въздействие в разглежданите текстове
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават жанровите особености на романа, разказа, елегията. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текстовете. – Формулират и съпоставят идеите, конфликтите, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за идеите, образите, конфликтите в романа „Под игото“ и повестта „Немили-недраги“.
Съдържателни акценти	<p>Коментира се как се изобразява робската участ и как се развива и надгражда темата за порива към свобода.</p> <p>Поставя се акцент върху значенията на мотивите за лудостта и пианството и върху оценката на историческите процеси и събития.</p> <p>Разглежда се проблемът за разминаването между идеалите от времето на борбата и следосвобожденската действителност.</p>
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Енциклопедия“, „Дискусионен клуб“, „Да напишем есе по граждански проблем“, както и с работен лист № 3
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим наученото“ в работен лист № 3.
Задачи за контрол	Задачите от първите две рубрики на работен лист № 3.

Тема: Алеко Константинов. „Бай Ганьо се върна от Европа“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Алеко Константинов. Живот и творчество 2. Структурно-композиционни особености на книгата „Бай Ганьо“ и на разказа „Бай Ганьо се върна от Европа“ 3. Заглавието, героите, проблемите и конфликтите в текста 4. Ценностите, идеите и посланията
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>разказ, композиция, пътуване, завръщане, ирония</i>. – Формулират основната тема на художествения текст. – Определят функциите на заглавието. – Определят особеностите на композицията. – Открояват проблемите и конфликтите, коментират художествените особености. – Формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за функциите на заглавието, разказвач, комизъм на ситуацията, път, мотив и уменията за интерпретация на епически текст.
Съдържателни акценти	Представя се мястото на Алеко Константинов в литературата от Освобождението до Първата световна война. Изясняват се непознатите думи. Проследява се развитието на сюжета и се коментират взаимоотношенията между героите, думите и действията на героите, художествената образност, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Да разтълкуваме текста“, „Речник“, „Енциклопедия“, както и с работен лист № 4

Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 4. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Работа по проект върху творчеството на Алеко Константинов и/или върху вторичната фолклоризация на образа на Бай Ганьо във вицове и анекдоти.
Задачи за контрол	Задачите от първите две рубрики на работен лист № 4.

Тема: Превъплъщенията на Бай Ганьо и байганьовци – урок за упражнение

План на урока	1. Тълкуване на понятията <i>байганьовщина</i> , <i>байганьовци</i> 2. Коментиране на основните послания на Алековите текстове и съпоставка между тях на основата на интерпретацията за различните превъплъщения на Бай Ганьо и байганьовци 3. Приликите и различията в изграждането на представата за човека и неговите ценности в текстовете на Алеко Константинов 4. Начините за постигане на въздействие в разглежданите текстове
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават жанровите особености на художествените текстове. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текстовете. – Формулират идеите, конфликтите, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за мотивите, идеите, образите и конфликтите в текстовете.
Съдържателни акценти	Поставя се акцент върху аспектите на политическото хамелеонство, върху опозицията <i>байганьовско – антибайганьовско</i> и нейното разгръщане в текстовете. Прави се съпоставка между героите по аналогия и по контраст, като се интерпретират въпросите от таблиците. Откроява се специфичното въздействие на Алековия хумор.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Дискусионен клуб“, „Енциклопедия“, „Да напишем есе по граждански проблем“, „Работа по проект“, работен лист № 4
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим наученото“ в работен лист № 4.
Задачи за контрол	Въпросите от „Да разчетем текста“.

Тема: Пенчо Славейков. „Cis moll“ – урок за нови знания

План на урока	1. Пенчо Славейков – живот и творчество 2. Естетическият индивидуализъм на Пенчо Славейков: – духовното усъвършенстване като задължение на Аза – освобождаване от необходимостта от общностно одобрение – творецът като идеал за човешка личност 3. Поемата „Cis moll“: – история на текста – смисъл на заглавието – композиция и структура – жанрови особености 4. Аспекти на темата за страданието в поемата
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>поема</i> , <i>композиция</i> , <i>естетически индивидуализъм</i> . – Съотнасят художествената реалност с биографията на композитора Бетовен.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за идеите и ценностите на романтизма и на естетическия индивидуализъм.

Съдържателни акценти	Представят се основните идеи от естетическата и философската програма на Пенчо Славейков. Разглежда се начинът, по който Пенчо Славейков интерпретира биографични моменти от живота на Бетовен с оглед на естетическия индивидуализъм. Тълкува се мотивът за страданието и за преодоляването му в поемата. Интерпретира се функцията на опозициите <i>слепота – зрение, глухота – „Висшият слух“</i> в творбата. Разглежда се проблемът за преходността на човешкото съществуване и постигането на вечност, интерпретиран в творбата.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, електронен вариант на учебника, работен лист № 5
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 5. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Прочит и коментар на откъсите от рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника, задачите от работните листове.

Тема: Поемата „Cis moll“ и естетическият индивидуализъм на Пенчо Славейков – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> Обсъждане на смисловите аспекти на темата за страданието и неговото преодоляване в „Cis moll“ Дискусия върху понятията <i>утопия</i> и <i>идеал</i> на базата на сравнение между „Cis moll“ и „Сърце на сърцата“ Съпоставка между схващанията на Иван Вазов и на Пенчо Славейков за твореца и неговата връзка с публиката Митологизирането на твореца при Пенчо Славейков. Културни препратки в поемата Образите на Прометей в поемата и в паметника на Бетовен във Виена
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават характеристиките на жанра <i>поема</i>. – Имат знания за литературната интерпретация на проблема за сблъсъка между човешката преходност и идеята за вечност. – Умеят да изградят и защитят теза с подходящи аргументи. – Тълкуват и анализират различни интерпретации на един мотив в няколко художествени творби.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знанията за идеите на естетическия индивидуализъм. Припомняне на схващанията за фигурата на Твореца, характерни за романтизма.
Съдържателни акценти	Изясняване на схващанията на Вазов и на Пенчо Славейков за отношенията между твореца и публиката. Интерпретация на образа на Бетовен в контекста на проблема за страданието и неговото преодоляване. Коментиране на противоречието между съзнанието за преходност и мечтата за вечност, като се обвързва с личния опит. Дискутиране на идеала като осмислящ живота комплекс от идеи и представи.
Ресурси (основни и допълнителни)	въпроси и задачи от учебника, работен лист № 5
Допълнителни дейности	Работа по проект: съпоставка на внушенията на паметника на Бетовен във Виена и произведението на Пенчо Славейков.
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим“ в работен лист № 5.
Задачи за контрол	Задачите от работните листове.

Тема: Пейо Яворов. „Арменци“, „Две хубави очи“, „В часа на синята мъгла“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пейо Яворов – живот и творчество 2. Яворов – поет на драматичното раздвоение 3. Яворов и символизъм 4. „Арменци“ – композиция и художествена структура 5. Темата за силата и безсилието в „Арменци“ 6. „Две хубави очи“ – композиция и художествена структура 7. Любовта в поезията на Яворов – между земното и небесното 8. „В часа на синята мъгла“ – композиция и художествена структура 9. Проблемът за човешката участ в „Часът на синята мъгла“
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>лирическо стихотворение</i>, <i>композиция</i>, <i>символизъм</i>. – Съотнасят художествената реалност с биографията на автора.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за идеите и ценностите на романтизма, естетическия индивидуализъм и символизма.
Съдържателни акценти	<p>Представят се основните аспекти на противопоставянето <i>сила – безсилие</i> в художествената система на Яворов. Изясняват се връзките между поезията на Яворов и принципите на символизма. Изяснява се специфичната при Яворов интерпретация на темата за страданието. Тълкуват се смисловите взаимоотношения между Яворовата поезия и поетическия модел на Ботев.</p> <p>Разглеждат се темите за драматизма на раздвоението при Яворов – между телесно и духовно, между копнеж и покой.</p>
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, електронен вариант на учебника, работен лист № 6
Допълнителни дейности	<p>Самостоятелна работа с работен лист № 6.</p> <p>Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.</p>
Допълнителни задачи	Прочит и коментар на откъсите от рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника, задачите в работните листове.

Тема: Драматичното раздвоение в поезията на Пейо Яворов – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тълкуване и осмисляне на основни образи в обсъжданите текстове 2. Сравнение между интерпретацията на темата за синовния дълг в откъсите от Яворовите произведения „Арменци“ и „Нощ“ 3. Съпоставка между смисловите функции на думата „дете“ в „Две хубави очи“ и „Во стаичката пръска аромат“ на Пенчо Славейков 4. Интерпретация на стихотворението „Сенки“ с оглед на проблематиката, засегната в урока – раздвоението между телесно и духовно, обречеността на копнежа по чистата духовност
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават характеристиките на жанра <i>лирическо стихотворение</i>. – Умеят да изградят и защитят теза с подходящи аргументи. – Тълкуват и анализират различни интерпретации на един мотив в няколко художествени творби.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знанията за идеите на романтизма и на символизма. Припомняне на трактовката за любовта в поезията на европейския символизъм.
Съдържателни акценти	<p>Тълкуване на ключови образи от текста – пиенето и пеенето в „Арменци“, образа на бурята и междутекстовия диалог с Ботевата поезия, повторителността в човешкото битие („В часа на синята мъгла“), очите и музиката в „Две хубави очи“. Осмисляне на драматичното съзнание за невъзможност да се изпълни синовният дълг в поезията на Яворов. Изясняване на ролята на смислово натоварени образни и идейни опозиции като <i>пиене – пеене</i>, <i>телесно – духовно</i>, <i>преходност – вечност</i>, <i>сила – безсилие</i>. Разпознаване и тълкуване на препратките към Ботев в Яворовата поезия. Учениците разсъждават и обвързват с личния си опит темата за конфликта между идеал и действителност в любовта.</p>

Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, електронен вариант на учебника, работен лист № 6
Допълнителни дейности	Работа по проект: въз основа на подбрани от различни източници материали учениците правят разгърнато описание на външността и характера на Лора Каравелова.
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим“ в работен лист № 6.
Задачи за контрол	Задачите от рубриката „Да приложим“.

Тема: Димчо Дебелянов. „Да се завърнеш в бащината къща“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Димчо Дебелянов. Живот и творчество 2. Жанрът и художествените особености на елегията „Да се завърнеш в бащината къща“ 3. Заглавието, композицията, проблемите и конфликтите в текста 4. Ценностите, идеите и посланията 5. Интерпретации на мотива за блудния син в различни културни епохи
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>жанрова система, поезия, композиция, глаголно лице, глаголно наклонение, символ, метафора, метонимия (синекдоха), поанта</i> и евангелската притча за блудния син. – Формулират основната тема на художествения текст. – Определят функциите на заглавието. – Определят особеностите на композицията. – Открояват проблемите и конфликтите, коментират художествените особености. – Формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за функции на заглавието, лирически говорител, художествено време, художествено пространство, дом, път, мотив и уменията за интерпретация на лирически текст.
Съдържателни акценти	Представя се мястото на Дебелянов в литературата от Освобождението до и по време на Първата световна война. Изясняват се непознатите думи. Проследява се развитието на поетическата идея и се коментират художествената образност, символите, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриките „Да разтълкуваме текста“, „Да приложим“, „Речник“, „Енциклопедия“, както и с работен лист № 7
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 7. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	По възможност да се посети родната къща на Дебелянов в Копривщица и да се опише духът на градчето.
Задачи за контрол	Задачи 7 и 8 от първата рубрика и задача 1 от втората рубрика на работен лист № 7.

Тема: Раздвоението. Бленуваното спасение. Смирението – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тълкуване на понятията <i>раздвоение, просветление, спасение</i> 2. Коментиране на основните моменти от стихотворенията на Дебелянов и съпоставка между тях на основата на интерпретацията на различните чувства, настроения, преживявания на лирическия Аз 3. Приликите и различията в изграждането на представата за човека и света в различни по смисъл и послания поетически текстове на Димчо Дебелянов 4. Начините за постигане на въздействие в разглежданите текстове
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават жанровите особености на текстовете. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текстовете. – Формулират идеите, конфликтите, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за жанра, мотивите, идеите, образите, ключовите думи, конфликтите в текстовете.
Съдържателни акценти	<p>Поставя се акцент върху аспектите на раздвоението, бленуваното спасение, просветлението, смирението.</p> <p>Прави се съпоставка между текстовете по аналогия и по контраст, като се интерпретират въпросите от таблиците.</p> <p>Откроява се специфичното въздействие на елегията.</p>
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Дискусионен клуб“, „Енциклопедия“, „Да напишем есе по граждански проблем“, работен лист № 7
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Задача 2 от рубриката „Да приложим наученото“ в работен лист № 7.
Задачи за контрол	Въпросите от рубриката „Въпроси и задачи“.

Тема: Елин Пелин. „Гераците“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Елин Пелин – живот и творчество 2. Реализмът на Елин Пелин: <ul style="list-style-type: none"> – социална актуалност – липса на идеализация – социална определеност на героите – психологическа и речева достоверност 3. Повестта „Гераците“: <ul style="list-style-type: none"> – композиция и сюжетно действие – герои 4. „Гераците“ и темата за разпадането на патриархалния свят 5. „Гераците“ и жанрът на повестта 6. Символика на образите
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>повест, композиция, сюжет</i>. – Съотнасят художествена и историческа действителност.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за принципите на реализма като художествено направление.
Съдържателни акценти	<p>Представя се най-общо мястото на Елин Пелин в българската литература.</p> <p>Припомнят се принципите на реализма и се съотнасят с особеностите на Елин-Пелиновото творчество. Тълкуват се основните моменти от композицията на повестта. Интерпретира се преобръщането на нормите и характерните черти на патриархалния свят в хода на действието. Разглежда се темата за отчуждението като един от аспектите на новото време, в което „<i>хората не са вече братя</i>“. Анализира се смисловата натовареност на повтарящи се образи в повестта. Тълкуват се социално-историческите промени през съдбата на различните герои.</p>

Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 8
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 8. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Прочит и коментар на откъса от статия на Никола Георгиев в рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника, задачите в работните листове.

Тема: Разпадането на патриархалния свят в повестта „Гераците“ – урок за упражнение

План на урока	1. Анализ и съпоставка на чертите на героите 2. Дискусия върху трансформацията на традиционните добродетели на селския човек в образа на Божан 3. Съпоставка между описанието на къщата и двора на Гераците в първата и в последната глава 4. Коментар на критическа теза от Иван Мешеков 5. Съпоставка между патриархалния свят, изобразен в „Рада“ на Михалаки Георгиев, и в „Гераците“
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават характеристиките на жанра <i>повест</i> . – Умеят да изградят и защитят теза с подходящи аргументи. – Тълкуват и анализират различни интерпретации на един мотив в няколко художествени творби.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знанията за принципите на реализма като културно направление. Актуализиране на уменията за тълкуване на сюжетно действие и на портретни характеристики.
Съдържателни акценти	Интерпретация на мотивите за алчността и безразличието към другите, разгърнати в повестта. Изясняване на проблема за кризата на патриархалния свят като криза на връзките между хората в общността.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 8
Допълнителни дейности	Работа по проект: сценично представяне на глава по избор от „Гераците“.
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим“ в работен лист № 8.
Задачи за контрол	Задачите от рубриката „Да приложим“ в учебника.

Тема: Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война – урок за обобщение

План на урока	1. Припомняне на знанията за: – периода от Освобождението до Първата световна война – същност, времев обхват, характеристики, основни ценности, водещи мотиви в литературата, функции на литературата, твореца, литературата на периода и нейния европейски контекст – периода от Освобождението до Първата световна война – произведения, автори, жанрове, проблеми и конфликти, герои, ценности, начини на въздействие 2. Беседа върху въпросите за обобщаване на знанията и уменията върху художествените текстове от раздела
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>културна епоха</i> , <i>творчество</i> , <i>творец</i> , <i>мотив</i> , <i>конфликт</i> , <i>сюжет</i> , <i>жанр</i> и ценности от периода след Освобождението. – Познават съдържанието на изучените художествени текстове, героите, конфликтите, посланията. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.

Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за художествените текстове от раздела.
Съдържателни акценти	Знанията по темата се обобщават чрез беседа по предложените в учебника въпроси. Акцентира се върху синтезираната информация в двете таблици.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Гледане и обсъждане на научнопопулярен филм, посветен на следосвобожденския период като културна епоха.
Задачи за контрол	Задачата от рубриката „Да приложим“.

Тема: Установяване на знанията и уменията на учениците след раздела „Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война“

Вид на урока – контролна работа

В учебника са предложени два варианта на тест, включващи по 10 задачи, от които последната изисква създаване на кратък текст.

Верни отговори на тестовите задачи:

Вариант 1									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Б	В	Г	А	В	Б	В	А	В	<p><i>Примерен отговор:</i> Почти докоснал се до своята надежда за „мирен заник“ в родния дом, в заключителното възклицание лирическият Аз изрича трагичното си прозрение за невъзможното завръщане в едно примамливо, но несъществуващо пространство. Финалът рязко дистанцира човека от света на спомена мечта и го връща в света на реалността. Основното послание на заключителното обобщение се носи от думата „напразно“. Завръщането на „блудния син“ в тишината на родния дом, пребиваването му в пространството на нетленността се оказват илюзия, неосъществим копнеж. Модерният човек е обречен да страда сред отломките на разглобеното си земно битие. Остават му обаче мечтанието и копнежът, своеобразното пътуване на Душата към възстановения от спомена свят на Светлината и Хармонията, на Спасението.</p>

Вариант 2									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
В	Г	В	В	Б	А	Г	В	Б	<p><i>Примерен отговор:</i> Чрез мощта на вдъхновяващото слово народният водач създава нов свят за националната общност, в който тя е обединена в едно цяло и всички откриват смисъл и воля за действие, откриват своето място и принос в борбата. Библейският образ на семето тук се обвързва с революционното слово, което завладява и променя, превръща доскорошния роб в борец за свободата.</p>

В учебника е предложена примерна скала за оценяване и самооценяване.

Верните отговори (вариант 1 и вариант 2) на задачи 1 – 9 се оценяват с по 1 точка, а отговорът на задача 10 може да се оцени с точки от 0 до 6. Максималният брой точки от всички задачи е 15.

Може да се използва следната примерна скала за преобразуването на точките в цифрова оценка:

- 14 – 15 т. – Отличен
- 12 – 13 т. – Мн. добър
- 9 – 11 т. – Добър
- 5 – 8 т. – Среден
- 0 – 4 т. – Слаб

II. БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОТ ПЕРИОДА МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ

Тема: Българската литература от периода между двете световни войни – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> Социалнополитически контекст Основни етапи в развитието на литературата от между двете световни войни Жанрово развитие: <ul style="list-style-type: none"> – роман – разказ – поезия Основни теми и проблеми: <ul style="list-style-type: none"> – Бунтът, Революцията и Апокалипсисът – Родното и селският свят – дехуманизацията на модерния човек – сблъсъкът между старото и новото – осъзнаването на истинските ценности Литературата и другите изкуства
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Обвързват литературен процес и социално-исторически контекст. – Разпознават и съпоставят принципите и идеите на епоха или културно направление в различни изкуства.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за идеите и ценностите в българската литература от Освобождението до Първата световна война.
Съдържателни акценти	Представя се връзката между културно развитие и обществен контекст. Изяснява се влиянието на политическите идеологии върху художественото слово. Посочва се влиянието на различните политически, социални и естетически идеи върху литературата от периода. Очертават се основните теми, разработвани в литературата от периода. Проследяват се връзките между обществен проблем, тема и начин на художествено изобразяване. Скицира се развитието на литературата през периода чрез представяне на основните автори и техните произведения.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 10
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 10. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Прочит и коментар на откъсите от рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника.

Тема: Гео Милев. „Септември“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> Гео Милев – живот и творчество Концепцията на Гео Милев за модерно изкуство: <ul style="list-style-type: none"> – антиреализъм – интуицията срещу логиката, лириката срещу епоса – фрагментарност – антибуржоазност и „оварваряване на поезията“ Поемата „Септември“: <ul style="list-style-type: none"> – исторически контекст – композиция и структура Социална утопия, революция, Апокалипсис Поемата „Септември“ и експресионизмът Образът на Народа Бунтът срещу Бог и превръщането на земята в Рай
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>поема</i>, <i>композиция</i>, <i>модернизъм</i>. – Съотнасят художествената реалност към конкретни исторически събития.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за българската история от 20-те години на ХХ в. Припомнят се понятията <i>метафора</i> и <i>метонимия</i> .

Съдържателни акценти	<p>Представят се основните елементи от концепцията на Гео Милев за модерното изкуство. Разглеждат се връзките на поемата „Септември“ с естетиката на експресионизма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – отхвърляне на фалшивата култура; – шокираща образност; – монтажност и фрагментарност; – Бунтът и Апокалипсисът като върховна ценност. <p>Очертава се смисловото противопоставяне между Народа като носител на Бунта и крепителите на несправедливия социален ред – институции, религия, фалшиви ценности и лъжегерои. Интерпретира се образът на поп Андрей като единствен индивидуализиран образ в поемата. Разглежда се трансформацията на библейския модел на Апокалипсиса в „Септември“.</p>
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 11
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 11. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Прочит и коментар на откъсите от рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника.

Тема: Аспекти на бунта в поемата „Септември“ на Гео Милев – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обсъждане на смисловите функции на ключови образи от поемата – нощта, слънчогледите, Балкана 2. Съпоставка между богоборческия бунт в „Моята молитва“ на Ботев и в „Септември“ 3. Съпоставка между образите на погрома в „Конници“ на Никола Фурнаджиев и „Септември“
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават характеристиките на жанра <i>поема</i>. – Умеят да изградят и защитят теза с подходящи аргументи. – Тълкуват и анализират различни интерпретации на един мотив в няколко художествени творби.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знанията за идеите на следвоенния модернизъм. Припомняне на противопоставянето между Бога на църквата и Разума в „Моята молитва“ на Христо Ботев.
Съдържателни акценти	Изясняване на спецификата при изграждане на образа на народа в поемата. Обвързване на ключови образи от поемата с естетическите принципи на експресионизма. Учениците тълкуват и обвързват с личния си опит темата за бунта и за социалната справедливост. Дискутиране на бунта като средство за възстановяване на разума и справедливостта в света.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 11
Допълнителни дейности	Работа по проект: съпоставка между поемата „Септември“ и филма „Септемврийци“ (1954 г.).
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим“ в работен лист № 11.
Задачи за контрол	Въпроси 4 и 5 от рубриката „Въпроси и задачи“.

Тема: Христо Смирненски. „Зимни вечери“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Христо Смирненски – живот и творчество 2. Определение за понятието <i>лирически цикъл</i>. Жанрът и художествените особености на „Зимни вечери“ 3. Заглавието, композицията, проблемите и конфликтите в текста 4. Ценностите, идеите и посланията 5. „Домът“ и „пътят“ в „Да се завърнеш в бащината къща“ и в „Зимни вечери“
---------------	---

Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>поезия, композиция, символ, цветова символика, метафора, поанта</i> . – Формулират основната тема на художествения текст. – Определят функциите на заглавието. – Определят особеностите на композицията. – Открояват проблемите и конфликтите, коментират художествените особености. – Формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за функции на заглавието, лирически говорител, художествено време, художествено пространство, дом, път, мотив и уменията за интерпретация на лирически текст.
Съдържателни акценти	Представя се мястото на Смирненски в литературата от периода между двете световни войни. Изясняват се непознатите думи. Проследява се развитието на поетическата идея и се коментират художествената образност, символите, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Да разтълкуваме текста“, „Да приложим“, „Речник“, „Енциклопедия“, както и работен лист № 12
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 12. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	
Задачи за контрол	Задача 1 от рубриката „Да приложим наученото“ на работен лист № 12.

Тема: Човекът – жертва и съзидател на нов свят – урок за упражнение

План на урока	1. Тълкуване на понятията <i>социално пространство, идеологически проект, спасение</i> 2. Коментиране на основните моменти от лирическите текстове („Зимни вечери“, „Стария музикант“, „Пролетарий“) и съпоставка между тях на основата на интерпретацията на различните чувства, настроения, преживявания на лирическия герой 3. Приликите и различията в изграждането на представата за човека и света, за страданието и спасението в различни по смисъл и послания поетически текстове на Христо Смирненски 4. Начините за постигане на въздействие в разглежданите текстове
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават жанровите особености на текстовете. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текстовете. – Формулират идеите, конфликтите, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за жанра, мотивите, идеите, образите, ключовите думи, конфликтите в текстовете.
Съдържателни акценти	Поставя се акцент върху аспектите на мълчаливото страдание на човека жертва и желанието за промяна, бунта на човека – съзидател на нов свят. Прави се съпоставка между текстовете по аналогия и по контраст, като се интерпретират въпросите от таблиците. Откроява се специфичното въздействие на елегията и на лирическия цикъл, както и на стихотворението „Пролетарий“.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Дискусионен клуб“, „Енциклопедия“, „Да напишем есе по граждански проблем“, работен лист № 12
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Задачи 2 и 3 от рубриката „Да приложим наученото“ в работен лист № 12.
Задачи за контрол	Въпросите от рубриката „Въпроси и задачи“.

Тема: Атанас Далчев. „Повест“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Атанас Далчев – живот и творчество 2. Художествените особености на стихотворението „Повест“ 3. Заглавието, композицията, проблемите и конфликтите в текста 4. Ценностите, идеите и посланията
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятията <i>прозаизирана поезия, композиционна рамка, функция на предметите, парадокс</i>. – Формулират основната тема на художествения текст. – Определят функциите на заглавието. – Определят особеностите на композицията. – Открояват проблемите и конфликтите, коментират художествените особености. – Формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за функции на заглавието, лирически говорител, художествено време, художествено пространство, дом, път, мотив и уменията за интерпретация на лирически текст.
Съдържателни акценти	Представя се мястото на Далчев в литературата от периода между двете световни войни. Изясняват се непознатите думи. Проследява се развитието на поетическата идея и се коментират художествената образност, символите, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Да разтълкуваме текста“, „Да приложим“, „Речник“, „Енциклопедия“, както и работен лист № 13
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 13. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Работа по проект върху лириката на Далчев.
Задачи за контрол	Задачите от първите две рубрики на работен лист № 13.

Тема: Неживеният живот и неговите алтернативи – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тълкуване на понятията <i>смисъл на съществуването, алтернатива</i> 2. Коментиране на основните моменти от стихотворенията и съпоставка между тях на основата на интерпретацията на различните чувства, настроения, преживявания на лирическият аз 3. Приликите и различията в изграждането на представата за човека и света в различни по смисъл и послания поетически текстове на Атанас Далчев 4. Начините за постигане на въздействие в разглежданите текстове
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават жанровите особености на текстовете. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текстовете. – Формулират идеите, конфликтите, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за мотивите, идеите, образите, конфликтите в художествените текстове.
Съдържателни акценти	<p>Поставя се акцент върху аспектите на несъстоялото се съществуване на човека и опитите му да потърси алтернативи за осмисляне на това съществуване.</p> <p>Прави се съпоставка между текстовете по аналогия и по контраст, като се интерпретират въпросите от таблиците.</p> <p>Откроява се специфичното въздействие на прозаизирания стих.</p>
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Дискусионен клуб“, „Енциклопедия“, „Да напишем есе по граждански проблем“, „Работа по проект“, работен лист № 13
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.

Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим наученото“ в работен лист № 13.
Задачи за контрол	Въпросите от рубриката „Въпроси и задачи“.

Тема: Йордан Йовков. „Индже“. „Албена“ – урок за нови знания

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Йордан Йовков – живот и творчество 2. Героите, проблемите и конфликтите в разказа „Индже“ 3. Ценностите, идеите и посланията 4. Героите, проблемите и конфликтите в разказа „Албена“ 5. Ценностите, идеите и посланията
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Познават понятието <i>ретроспекция</i> и определят особеностите на композицията. – Формулират основната тема на художествения текст. – Открояват проблемите и конфликтите, формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Коментират художествените особености, разпознават и тълкуват употребата на контраст, символиката на детайлите и цветовете. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за вече изучавани творби на Йовков и за основни теми в творчеството му; за разказ, композиция, повествовател, художествено пространство и време, символ и уменията за интерпретация на епически текст.
Съдържателни акценти	Представя се мястото на Йордан Йовков в българската литература между двете световни войни, основните теми и жанрове в творчеството му. Коментира се заглавието на сборника „Старопланински легенди“. Изясняват се непознатите думи. Проследява се и се съпоставя композицията на произведенията. Анализират се взаимоотношенията между героите, думите и действията на героите, художествената образност, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие. Подчертава се значението на нравствената проблематика и хуманните послания на текстовете. Правят се наблюдения върху позицията на повествователя, върху честата употреба на глаголи за зрительно възприятие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриките „Въпроси и задачи“, „Да разтълкуваме текста“, „Речник“, както и работен лист № 14
Допълнителни дейности	По възможност да се посети родната къща на Йовков в Жеравна или дом паметник „Йордан Йовков“ в Добрич.
Допълнителни задачи	Работа с рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Задачите от първата рубрика на работен лист № 14.

Тема: Нарушеното равновесие в света и нравствената мяра в разказите на Йовков – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коментиране на отношенията между личност и общност в текста 2. Открояване на нравствените проблеми и конфликти 3. Съпоставяне на композицията, героите, идеите в изучаваните произведения 4. Откриване и обясняване на контрастни картини и образи (напр. подредено битие и благоденствие – хаос, опустошение; Индже – Гърбавото; Куцар – Албена; Куцар – Нягул; делник – празник; мир – война); на символно наточени детайли и картини (напр. на белия цвят) 5. Изводи за характерните черти на Йовковите герои (изключителни, открояващи се, различни) и за хуманните послания, изразени чрез техните съдби
---------------	--

Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават жанровите особености на разказа. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текста. – Формулират идеите, конфликтите, ценностите и посланията им. – Съпоставят героите и проблемите в разказите на Йовков, както и в творчеството на Йовков и на Елин Пелин.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за интерпретирането на отношенията между личност и общност в старогръцката трагедия; за идеите, образите, конфликтите в текстовете на Йовков; в „Гераците“ на Елин Пелин.
Съдържателни акценти	Коментира се как е поставен проблемът за нарушената хармония и за отговорността на личността и на общността. (Към въпроси 1 и 2: Съдбата на Индже и на Гърбавото напомня за Едип. Едип може да се сравни както с Гърбавото, защото убива баща си, без да го познава и без сериозна причина, така и с Индже, защото е изключителен герой, самоуверен до нравствено или умствено заслепение, който достига до прозрение. Героят иска да върши добро, но в крайна сметка получава възмездие за злото в миналото си. В старогръцката трагедия главният герой търпи крушение (в „Антигона“ това се отнася и за героинята, и за Креон), но общността печели познание, нравствен урок, избавление от кризата и възстановяване на реда.) Съпоставят се художествените особености на разказите. Поставя се акцент върху начина на изображение и върху художествените принципи на Йовков. (Подобно на Флобер той се стреми да направи повествователя невидим, но за разлика от него е пестелив в предаването на вътрешните преживявания и мисли на героите, залагайки повече на външните им изяви, думи, действия, взаимоотношения.) Съпоставят се темите, героите и посланията във всички изучавани разкази на Йовков. Правят се изводи за начина, по който в литературата между двете световни войни се търсят духовни опори в изконните ценности, в нравствената сила, излъчвана от миналото и традициите, в човечността и красотата.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриките „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Енциклопедия“, „Дискусионен клуб“, „Да напишем есе по граждански проблем“, „Работа по проект“, работен лист № 14
Допълнителни дейности	Работа по проект върху образа на Индже в песенния фолклор.
Допълнителни задачи	Самостоятелна работа с работен лист № 14. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Задачи за контрол	Задачите от първите две рубрики на работен лист № 14.

Тема: Никола Вапцаров. „Писмо“ – урок за нови знания

План на урока	1. Никола Вапцаров – живот и творчество 2. Жанрът и художествените особености на стихотворението „Писмо“ 3. Заглавието, композицията, проблемите и конфликтите в текста 4. Ценностите, идеите и посланията
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>поезия, композиция, ретроспекция, проспекция, диалогичност, раздвигена графика на стиховете</i> . – Формулират основната тема на художествения текст. – Определят функциите на заглавието. – Определят особеностите на композицията. – Открояват проблемите и конфликтите, коментират художествените особености. – Формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за функции на заглавието, лирически говорител, художествено време, художествено пространство, адресат на лирическото послание, мотив, конфликт и уменията за интерпретация на лирически текст.

Съдържателни акценти	Представя се мястото на Вапцаров в литературата от периода между двете световни войни. Изясняват се непознатите думи. Проследява се развитието на поетическата идея и се коментират художествената образност, символите, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Да разтълкуваме текста“, „Да приложим“, „Речник“, работен лист № 15
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 15. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Задачи от работен лист № 15.
Задачи за контрол	Задача 1 от рубриката „Да приложим наученото“ на работен лист № 15.

Тема: Борбата, вярата, смъртта – урок за упражнение

План на урока	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тълкуване на понятията <i>идеологически проект, себепознание, екзистенциално прозрение</i> 2. Коментиране на основните моменти от лирическите текстове („Юноша“, „Песен за човека“, „Предсмъртно“) и съпоставка между тях на основата на интерпретацията на различните чувства, настроения, преживявания на лирическия герой 3. Приликите и различията в изграждането на представата за човека и света, за борбата, саможертвата, смъртта и смисъла на съществуването в поетически текстове на Христо Смирненски и на Никола Вапцаров 4. Начините за постигане на въздействие в разглежданите текстове
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават жанровите особености на текстовете. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текстовете. – Формулират идеите, конфликтите, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за жанра, мотивите, идеите, образите, ключовите думи, конфликтите в текстовете.
Съдържателни акценти	Поставя се акцент върху аспектите на себепознанието и екзистенциалното прозрение, вярата, борбата, саможертвата, смъртта. Прави се съпоставка между текстовете по аналогия и по контраст, като се интерпретират въпросите от таблиците. Откроява се специфичното въздействие на раздвижената графика и на езика на ежедневието във Вапцаровата поезия.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Дискусионен клуб“, „Енциклопедия“, „Да напишем есе по граждански проблем“, работен лист № 15
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Задачи 2 и 3 от рубриката „Да приложим наученото“ в работен лист № 15.
Задачи за контрол	Въпросите от рубриката „Въпроси и задачи“.

III. БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОТ ПЕРИОДА СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Тема: Българската литература от периода след Втората световна война – урок за нови знания

План на урока	1. Социалнополитически контекст 2. Социалистически реализъм 3. Литературният живот в тоталитарния период – между принудата и свободата 4. Периодизация. Основни етапи в развитието на литературата след Втората световна война 5. Основни теми и проблеми. Образи на миналото и настоящето 6. Българската литература след Втората световна война и световната култура 7. Литературата и киното
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Обвързват литературен процес и социалноисторически контекст. – Разпознават и съпоставят принципите и идеите на епоха или културно направление в различни изкуства.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за идеите и ценностите в българската литература между двете световни войни.
Съдържателни акценти	Представя се връзката между културното развитие и обществения контекст. Изясняват се основните характеристики на тоталитарното общество и на социалистическия реализъм като механизъм за идеологически контрол върху литературата. Очертават се основните теми, разработвани в литературата от периода. Представят се периодизацията и особеностите на обществения и културния контекст преди и след 1956 г. Изясняват се процесите след 1989 г. Скицира се развитието на литературата през периода чрез представяне на основните автори и техните произведения.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 17
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 17. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Прочит и коментар на откъсите от рубриката „Енциклопедия“.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника, задачите от рубриката „Да приложим“ в работен лист № 17.

Тема: Димитър Димов. „Тютюн“ – урок за нови знания

План на урока	1. Димитър Димов – живот и творчество 2. Романът „Тютюн“: – жанр – сюжетно действие – герои 3. Илюзиите в преследването на личното щастие – Борис и Ирина 4. „Тютюн“ и темата за обречеността на буржоазния свят
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>роман</i> , <i>сюжет</i> . – Съотнасят художествена и историческа действителност.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за принципите на реализма като художествено направление.
Съдържателни акценти	Представя се най-общо мястото на Димитър Димов в българската литература. Припомнят се принципите на социалистическия реализъм и се съпоставят с особеностите на романа „Тютюн“. Тълкуват се основните моменти от сюжетното действие. Изяснява се мястото на изучаваните глави в контекста на цялостното сюжетно действие. Разглежда се темата за обречеността на буржоазния свят, като се тълкуват компромисите, които Ирина е готова да направи. Анализира се образът на Костов като пример за обречеността на почтения човек, избрал „грешната“ от гледна точка на комунистическата идеология страна в класовата борба. Тълкуват се социално-историческите промени през съдбата на различните герои.

Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 18
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 18. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Подбор на три текста от дискусията за „Тютюн“ и представяне на тезите на техните автори.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника.

Тема: Личен избор и историческа обреченост в романа „Тютюн“ – урок за упражнение

План на урока	1. Анализ и съпоставка на героите 2. Дискусия върху промените в образите на Ирина и Борис 3. Съпоставка между Ирина и Ема от романа на Флобер „Мадам Бовари“ 4. Коментар на критическа теза от Галин Тиханов 5. Съпоставка на стиловите и смисловите разлики в избрани откъси от двете редакции на „Тютюн“ (1951 и 1954 г.)
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават характеристиките на жанра <i>роман</i> . – Умеят да изградят и защитят теза с подходящи аргументи. – Тълкуват и анализират различни интерпретации на един мотив в няколко художествени творби.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знанията за принципите на социалистическия реализъм. Припомняне на темата за властта на илюзиите в „Мадам Бовари“ на Флобер.
Съдържателни акценти	Интерпретация на мотива „продажба на душата на дявола“ при Борис. Разпознаване и тълкуване на местата от текста, в които Димовите герои осъзнават безсмислието на живота си. Изясняване на начините, чрез които третоличният повествовател насочва тълкуването на образите и действието.
Ресурси (основни и допълнителни)	въпроси и задачи от учебника, работен лист № 18
Допълнителни дейности	Дискусия на тема: „Кога победителят не получава нищо?“
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим“ в работен лист № 18.
Задачи за контрол	Въпросите от рубриката „Въпроси и задачи“.

Тема: Николай Хайтов. „Дърво без корен“ – урок за нови знания

План на урока	1. Николай Хайтов – живот и творчество 2. Сборникът „Диви разкази“ 3. Разказът „Дърво без корен“: – жанр – сюжетно действие – герои 4. Проблемът за сблъсъка между селския човек и градския свят 5. Патриархалните ценности и модерното отчуждение в „Дърво без корен“
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>разказ</i> , <i>сюжет</i> , <i>повествовател</i> . – Съотнасят художествена и историческа действителност.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за противопоставянето село – град в българската литература.

Съдържателни акценти	Очертава се мястото на Николай Хайтов в българската литература. Тълкуват се основните моменти от сюжетното действие на разказа. Изяснява се характерът на нещата, които измъчват Гатьо в новия му живот. Разглежда се темата за отчуждението и неговите аспекти в модерния градски живот: – липса на комуникация; – отсъствието на творческо отношение към живота.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 19
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 19. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Представяне на случката с майонезата и чесъна през гледната точка на сина и съответно на снахата.
Задачи за контрол	Въпросите от учебника.

Тема: Отчуждението и консумативизмът на съвременното общество според разказа „Дърво без корен“ – урок за упражнение

План на урока	1. Анализ и съпоставка на героите 2. Дискусия върху аспектите на градския живот, които героят не приема 3. Съпоставка между сина Киро от „Дърво без корен“ и Павел от повестта „Гераците“ 4. Коментар на критическа теза от Галин Тиханов 5. Съпоставка между разказа „Дърво без корен“ и едноименния филм
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават характеристиките на жанра <i>разказ</i> . – Умеят да изградят и защитят теза с подходящи аргументи. – Тълкуват и анализират различни интерпретации на един мотив в няколко художествени творби.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знанията за представянето на патриархалния свят в българската литература. Припомняне на темата за отчуждението в семейството в „Гераците“ на Елин Пелин.
Съдържателни акценти	Интерпретация на „бургиите“, т.е. особеностите на модерния живот, които измъчват Гатьо. Разпознаване и тълкуване на местата от текста, в които се утвърждават ценността на труда и творческото отношение към света. 3. Изясняване на внушенията, постигнати чрез употреба на сказово първолично повествование.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник, работен лист № 19
Допълнителни дейности	Състезание в класа за познаването на значението на остарелите и на диалектните думи в текста.
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим“ в работен лист № 19.
Задачи за контрол	Задачи от рубриката „Да приложим“ в учебника.

Тема: Йордан Радичков. „Нежната спирала“ – урок за нови знания

План на урока	1. Йордан Радичков – живот и творчество 2. Структурно-композиционни особености на разказа „Нежната спирала“ 3. Заглавието, героите, проблемите и конфликтите в текста 4. Ценностите, идеите и посланията
---------------	---

Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>разказ, разказвач, композиция, пътуване, пейзаж, символ</i> . – Формулират основната тема на художествения текст. – Определят функциите на заглавието. – Определят особеностите на композицията. – Открояват проблемите и конфликтите, коментират художествените особености. – Формулират ценностите, идеите и посланията на текста. – Интерпретират текста в контекста на епохата, в която е възникнал. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за функции на заглавието, разказвач, сюжетен момент, ретроспекция, път и уменията за интерпретация на епически текст.
Съдържателни акценти	Представя се мястото на Йордан Радичков в българската литературата от периода след Втората световна война. Изясняват се непознатите думи. Проследява се развитието на сюжета и се коментират взаимоотношенията между героите, думите и действията на героите, функциите на пейзажа, художествената образност, идеите, посланията, начините за постигане на въздействие.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Да разтълкуваме текста“, „Речник“, „Енциклопедия“, както и с работен лист № 20
Допълнителни дейности	Самостоятелна работа с работен лист № 20. Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Работа по проект върху пейзажа в разказа.
Задачи за контрол	Задачите от първите два раздела на работен лист № 20.

Тема: Равновесието между човешкия и природния свят – урок за упражнение

План на урока	1. Тълкуване на понятията <i>равновесие, връзка човек – природа</i> 2. Коментиране на основните послания на Радичковите текстове и съпоставка между тях на основата на интерпретацията на образите на шипковия храст в двата текста 3. Приликите и различията в изграждането на представата за човека и за природата в предложените текстове на Дебелянов, Смирненски и Радичков 4. Начините за постигане на въздействие в разглежданите текстове
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават жанровите особености на текстовете. – Могат да коментират художествените особености и въздействието на текстовете. – Формулират идеите, емоционалната атмосфера, ценностите и посланията им.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за пейзажните елементи, цветовата символика, емоционалното въздействие на текстовете.
Съдържателни акценти	Поставя се акцент върху проблема за хармонията или разрушената хармония между човека и природата в текстовете. Прави се съпоставка между пейзажите по аналогия и по контраст, като се интерпретират въпросите от таблиците. Откроява се специфичното въздействие на Радичковата лиризация на прозата.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“, „Дискусионен клуб“, „Енциклопедия“, „Да напишем есе по граждански проблем“, „Работа по проект“, работен лист № 20
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Задачите от рубриката „Да приложим наученото“ в работен лист № 20.
Задачи за контрол	Въпросите от рубриката „Въпроси и задачи“.

Тема: Българската литература след Първата световна война – урок за обобщение

План на урока	1. Припомняне на знанията за: – периода между двете световни войни – същност, времеви обхват, характеристики, основни ценности, водещи мотиви в литературата – периода между двете световни войни – произведения, автори, жанрове, проблеми и конфликти, герои, ценности, начини на въздействие 2. Припомняне на знанията за периода след Втората световна война – същност, периоди, основни ценности, автори, творби и проблеми
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>културна епоха, творчество, творец, мотив, конфликт, сюжет, жанр, ценности и идеологии</i> в периода между двете световни войни. – Познават съдържанието на изучените художествени текстове, героите, конфликтите, посланията. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за художествените текстове от двата раздела.
Съдържателни акценти	Знанията по темата се обобщават чрез беседа по предложените в учебника въпроси. Акцентира се върху синтезираната информация в таблиците.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с рубриците „Въпроси и задачи“, „Да приложим“
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Гледане и обсъждане на научнопопулярно телевизионно предаване, посветено на събитие от периода между двете световни войни.
Задачи за контрол	Задачата от рубриката „Да приложим“.

Тема: Установяване на знанията и уменията на учениците върху българската литература след Първата световна война

Вид на урока – контролна работа

В учебника са предложени два варианта на тест, включващи по 10 задачи, от които последната изисква създаване на кратък текст.

Верни отговори на тестовите задачи:

Вариант 1									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
В	В	А	Б	Г	В	Г	А	В	<p><i>Примерен отговор:</i> Лирическият герой на Далчев осъзнава безсмислието на своето изпразнено от съдържание съществуване. От една страна, изразът внушава представата за безсъбитиеен живот, тъй като липсват „любов“ и „събития“, които биха могли да осигурят пълноценност на съществуването. От друга страна, думата „измислица“ загатва за живот, който е сякаш „измислен от някой друг“, живот, в който човекът е безсилна марионетка, лишена от воля и собствена посока. Лишен от воля, изпразнен от вътрешно съдържание, лирическият герой сякаш губи и външния си, физически облик. Той става невидим, а отсъствието му от материалния свят е съответствие на липсите, които са изпразнили отвътре съществуването му.</p>

Вариант 2									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
В	В	В	Б	В	Г	А	Г	В	<p><i>Примерен отговор:</i> В този израз от стихотворението „Писмо“ е представено категоричното противопоставяне между „живота“ и „празните химери“, характерно за Вапцаровата поезия. Животът, който лирическият герой страстно обича, е животът, изпълнен с висока цел – освобождаването на света от експлоатацията и социалната несправедливост. Героят обича онзи „живот“, който е осмислен от следването на революционния идеал. „Празните химери“ са онези безплодни мечти, които нямат историческо значение, неосъществими са или пък изразяват някакви лични, егоистични желания на човека. Като „химери“ могат да бъдат определени и фалшивите ценности на буржоазната идеология, чрез които се призовава към единство, прикриващо социалното разделение.</p>

В учебника е предложена примерна скала за оценяване и самооценяване.

Верните отговори (вариант 1 и вариант 2) на задачи 1 – 9 се оценяват с по 1 точка, а отговорът на задача 10 може да се оцени с точки от 0 до 6. Максималният брой точки от всички задачи е 15.

Може да се използва следната примерна скала за преобразуването на точките в цифрова оценка:

- 14 – 15 т. – Отличен
- 12 – 13 т. – Мн. добър
- 9 – 11 т. – Добър
- 5 – 8 т. – Среден
- 0 – 4 т. – Слаб

IV. ECE

Тема: Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст – урок за нови знания

План на урока	1. Същност на есето по граждански проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст 2. Етапи на създаване на есето 3. Редактиране на есето 4. Критерии за оценка на есето
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават особеностите на текст разсъждение. – Умеят да създават писмен текст по зададен алгоритъм.
Актуализиране на знания, умения	Актуализират се знанията за есе.
Съдържателни акценти	Изясняват се произходът и значението на израза <i>граждански проблем</i> . Представят се особеностите на есето като жанр и алгоритъмът за създаване на есе, като се поставя акцент върху всеки от етапите. Прочита се и се анализира примерът за есе по граждански проблем, интерпретиран в „Под игото“. Изясняват се критериите за оценяване на есе. Посочват се начини за редактиране на грешки, допуснати при създаването на текста.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – урочната статия
Допълнителни дейности	Прочит и анализ на есета от български или чужди автори по избор на учителя в зависимост от интересите на учениците.
Допълнителни задачи	Да се издирят есета по граждански проблем в различни източници.

Тема: Създаване на есе по граждански проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст – урок за упражнение

План на урока	1. Разчитане на заглавието 2. Формулиране на теза 3. Ролята на аргументите 4. Редактиране на есе
Опорни знания и умения, основни понятия	Учениците: – Познават понятията <i>есе, граждански проблем, заглавие, теза, аргументи</i> . – Умеят да създават аргументативен текст.
Актуализиране на знания, умения	Актуализират се знанията за есе по граждански проблем.
Съдържателни акценти	Създаването на есе е процес, в който се проявяват редица умения – за анализиране и съпоставка, за точно и образно изразяване, за оригинално композиране, за редактиране и т.н. Упражненията в учебника ще помогнат на учениците да формират и усъвършенстват тези умения, преди да започнат работа върху създаването на конкретно есе.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – урочната статия
Допълнителни дейности	Прочит и анализ на ученически есета по избор.
Допълнителни задачи	Задачи по избор на учителя, съобразени с потребностите на конкретен клас.

Тема: Българската литература след Освобождението – годишен преговор

План на урока	<p>1. Припомняне на знанията за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – периоди и представителни автори в българската литература – периоди, автори и произведения, изучавани в 10. клас; основни теми в разглежданите творби – литературни понятия и термини, изучавани в 10. клас: <i>метафора, метонимия, естетически индивидуализъм, следвоенен модернизъм, експресионизъм, лирически цикъл</i>; посочване на примери – модернизма в българската литература – характеристики на направленията <i>естетически индивидуализъм, символизъм, експресионизъм</i> <p>2. Беседа върху художествените текстове с помощта на въпросите и задачите за обобщаване и затвърждаване на знанията и уменията</p>
Опорни знания и умения, основни понятия	<p>Учениците:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Разграничават периодите в българската литература след Освобождението и посочват основните им характеристики във връзката им с историческия контекст и обществените процеси. – Познават понятията <i>исторически и културен период, художествено направление, модернизъм, естетически индивидуализъм, символизъм, експресионизъм, жанр, лирически цикъл, метафора, метонимия</i>. – Познават съдържанието на изучените художествени текстове, героите, конфликтите, посланията. – Умеят да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Актуализиране на знания и умения	Актуализират се знанията за художествените текстове, изучавани през годината.
Съдържателни акценти	Знанията се обобщават чрез беседа по предложените в учебника таблици, схеми, въпроси и задачи.
Ресурси (основни и допълнителни)	учебник – работа с информационните таблици и схеми, с рубриците „Въпроси и задачи“ и „Да приложим“
Допълнителни дейности	Работа с ресурсите от електронния вариант на учебника.
Допълнителни задачи	Работа по проект върху произведенията на българската литература, пресъздадени в киното.
Задачи за контрол	Задачи от рубриката „Да приложим“.

Тема: Установяване на изходното равнище на знанията и уменията на учениците

Вид на урока – контролна работа

В учебника са предложени два варианта на тест, включващи по 10 задачи, от които последната изисква създаване на кратък текст.

Верни отговори на тестовите задачи:

Вариант 1									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Г	Б	А	Б	В	А	В	В	А	<i>Примерен отговор:</i> Думите са на Йордан Герака, герой от повестта на Елин Пелин „Гераците“. В тях са обобщени горчивите размисли на героя за разцеплението в някога задружната патриархална общност и за нахлуването на коравосърдечие и егоизма. Думата „вече“ подсказва, че хората са престанали да бъдат близки, т.е. настъпила е промяна. Героят мъчително търси отговор на въпроса защо злото се е загнездило в неговото семейство. По този начин повестта поставя болезнения проблем за причините и проявите на злобата, отчуждението и моралния разпад.

Вариант 2									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Б	А	Б	Г	Г	В	В	А	Б	<i>Примерен отговор:</i> Стиховете са от финалната част на поемата „Септември“ от Гео Милев. Те изразяват в пълна степен смисъла на бунта в произведението. Бунтът е насочен срещу всичко, което подчинява човека и сковава волята му, ограничава правото му на избор. Бог е символ не само на религиозния светоглед, но и на всички идеи, които предписват на човека пасивна роля, на установения, предопределен ред. Светът трябва да бъде преустроен из основи и тази грандиозна промяна е символично представена с разместване дори на природния кръговрат. Страшният и кървав месец септември ще се превърне в слънчев май. Бунтът на масите ще доведе до нов, по-светъл и по-свободен живот.

В учебника е предложена примерна скала за оценяване и самооценяване.

Верните отговори (вариант 1 и вариант 2) на задачи 1 – 9 се оценяват с по 1 точка, а отговорът на задача 10 може да се оцени с точки от 0 до 6. Максималният брой точки от всички задачи е 15.

Може да се използва следната примерна скала за преобразуването на точките в цифрова оценка:

- 14 – 15 т. – Отличен
- 12 – 13 т. – Мн. добър
- 9 – 11 т. – Добър
- 5 – 8 т. – Среден
- 0 – 4 т. – Слаб

ПРИЛОЖЕНИЯ

Из приложение № 1 към чл. 6, ал. 1, т. 1

ИЗИСКВАНИЯ ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА, КОМПОНЕНТ ЛИТЕРАТУРА

СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ: **СРЕДНА**

ЕТАП: **ПЪРВИ ГИМНАЗИАЛЕН**

СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДМЕТА В СЪОТВЕТНИЯ ЕТАП

- Овладяване на знания и придобиване на умения, свързани с различни културни епохи в световната литература и с различни периоди в българската литература.
- Развиване на умения за тълкуване на изучените творби съобразно културно-историческите им, родовите и/или жанровите им характеристики, както и съобразно принадлежността им към съответно литературно направление или проявленията на характерните му черти в тях.
- Придобиване на умения за създаване на текстове с определена комуникативна цел.

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ, ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО (ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ) И ВРЪЗКАТА ИМ С ОТДЕЛНИ КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ

- 1 Компетентности в областта на българския език
- 2 Умения за общуване на чужди езици
- 3 Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите
- 4 Дигитална компетентност
- 5 Умения за учене
- 6 Социални и граждански компетентности
- 7 Инициативност и предприемчивост
- 8 Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество
- 9 Умения за подкрепа на устойчивото развитие, за здравословен начин на живот и спорт

Област на компетентност	Знания, умения и отношения	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Социокултурни компетентности	Различава светогледни идеи, характерни за различни културни епохи (Античност, Средновековие, Ренесанс, Просвещение, романтизъм, модерност) и за различни литературни периоди (Българско възрождане, българска литература от Освобождението до Първата световна война, българска литература между двете световни войни и българска литература след Втората световна война), и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.						X		X	
	Съпоставя с личния си опит интерпретирани в изучените текстове ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за различни културни епохи (Античност, Средновековие, Ренесанс, Просвещение, романтизъм, модерност) и за различни литературни периоди (Българско възрождане, българска литература от Освобождението до Първата световна война, българска литература между двете световни войни и българска литература след Втората световна война), и обосновава позиция по тях.						X		X	
	Свързва изучените творби с имената на техните автори, с жанровете, с героите, със сюжетите и с мотивите им, с културната епоха на създаването и със съответното литературно направление.						X		X	
	Идентифицира и оценява в изучените текстове от различни културни епохи и/или литературни направления специфични начини за въздействие.	X				X	X		X	
	Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа.	X	X	X	X	X			X	

Област на компетентност	Знания, умения и отношения	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Литературни компетентности	Тълкува изучените творби от различни културни епохи (Античност, Средновековие, Ренесанс, Просвещение, романтизъм, модерност) и от различни литературни периоди (Българско възраждане, българска литература от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война) съобразно културно-историческите им характеристики.						X		X	
	Разпознава словесни форми, родове и жанрове на литературата.								X	
	Тълкува изучените творби съобразно родовите и/или жанровите им характеристики.								X	
	Различава характерни черти и проявления на следните направления в литературата: романтизъм, реализъм, модернизъм; на Българското възраждане като литературен период и тълкува изучените творби съобразно принадлежността им към съответното направление или период или съобразно проявленията на характерните му черти в тях.						X		X	
	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в изучените творби.	X					X		X	
	Идентифицира и тълкува интерпретации на едни и същи мотиви и/или устойчиви сюжети в изучените творби от различни културни епохи и/или литературни направления.						X		X	
Комуникативни компетентности	Създава с определена комуникативна цел: – есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) текст; – есе по граждански проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) текст; – резюме на съдържанието на (откъс от) изучен повествователен текст.	X	X		X	X	X		X	
	Спазва книжовните езикови норми.	X			X					
	Анализира и критично оценява свои и чужди текстове според осъществяването на комуникативните им цели.	X			X	X	X			

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА, КОМПОНЕНТ ЛИТЕРАТУРА, ЗА X КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в X клас разширява и допълва овладените знания и придобитите умения в класовете от първия гимназиален етап, свързани с различни културни епохи, като цели овладяване на компетентности по отношение на българската литература и проявленията на различни литературни направления в нея, развива уменията за тълкуване на литературен текст съобразно жанровите и културно-историческите му характеристики.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с овладяването на знания за светогледните идеи, характерни за българската литература от периодите след Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война, както и със съотнасянето на интерпретирани в текстове от тези периоди отношения с личния опит на ученика, а също с познаването на отношенията автор – текст – читател и с уменията за оценяване на начини на въздействие на текст.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с уменията за тълкуване на различни като период на създаване и жанр текстове, в които в зависимост от епохата намират проявление характерни черти на различни литературни направления като романтизъм, реализъм, модернизъм. Литературните компетентности може да се изграждат на базата на посочените в програмата творби и на други тематично близки текстове по избор на учителя, включително и от съвременната българска литература.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч (есе, резюме) както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество, с развиване на неговите изследователските умения и творческо въображение.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в изучавани текстове ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война, и обосновава позиция по тях.</p> <p>Свързва изучаваните творби с имената на техните автори, с жанровете, с героите, със сюжетите и с мотивите им, с културната епоха на създаването им и със съответното литературно направление.</p> <p>Идентифицира и оценява в изучавани творби от българската литература от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война специфични начини на въздействие.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа.</p>
ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Тълкува изучавани творби от българската литература от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война съобразно културноисторическите им характеристики. Разпознава словесни форми, родове и жанрове на литературата.</p> <p>Тълкува изучавани творби съобразно родовите и/или жанровите им характеристики.</p> <p>Различава характерни черти и проявления на романтизма, реализма, модернизма в българската литература от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война и тълкува изучавани текстове съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в изучавани творби.</p> <p>Идентифицира и тълкува интерпретации на едни и същи мотиви и/или устойчиви сюжети в изучавани творби от различни литературни периоди.</p>

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми. Анализира и критично оценява свои и чужди есета и свои и чужди резюмета според осъществяването на комуникативните им цели.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война	Различава отличителни за българската култура от периода от Освобождението до Първата световна война светогледни идеи. Съпоставя светогледни идеи, характерни за европейската модерност и българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	
I.1. „Епопея на забравените“ („Левски“) (Ив. Вазов)	Разпознава жанрови характеристики на одата, проявени в „Левски“. Тълкува „Левски“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на романтизма в „Левски“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Познава значението на понятието <i>метафора</i> . Познава значението на понятието <i>метонимия</i> . Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Левски“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява в „Левски“ специфични начини на въздействие.	метафора метонимия
I.2. Из „Под игото“: главите „Гост“, „Новата молитва на Марка“, „Пиянството на един народ“ (Ив. Вазов)	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Под игото“. Тълкува откъси от „Под игото“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в откъси от „Под игото“ и обяснява функциите им. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с историята на четенето на „Под игото“. Различава в откъси от „Под игото“ светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в съпоставка с други творби от Ив. Вазов (например с „Елате ни вижте!“, „Дядо Йоцо гледа“) и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	
I.3. Из „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин“: „Бай Ганьо се върна от Европа“ (А. Константинов)	Тълкува „Бай Ганьо се върна от Европа“ съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати в „Бай Ганьо се върна от Европа“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Бай Ганьо се върна от Европа“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна комуникативна задача, свързана с аргументация на гледна точка към идентичността на Бай Ганьо. Различава в „Бай Ганьо се върна от Европа“ светогледни идеи, характерни за българската културата през периода от Освобождението до Първата световна война, в съпоставка с други творби от А. Константинов (например с „Разни хора – разни идеали“) и обяснява разлики помежду им в контекста на културната динамика.	

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I.4. „Cis moll“ (П. П. Славейков)	<p>Разпознава жанрови характеристики на поемата, проявени в „Cis moll“. Тълкува „Cis moll“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Познава значението на естетическия индивидуализъм в контекста на модернизма. Различава проявления на характерни черти на естетически индивидуализъм в „Cis moll“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.</p> <p>Оценява завършека на „Cis moll“ във връзка със сюжета на творбата и/или с изразените в нея преживявания.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Cis moll“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Cis moll“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях.</p>	естетически индивидуализъм
I.5. „Арменци“, „Две хубави очи“, „В часа на синята мъгла“ (П. Яворов)	<p>Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“.</p> <p>Тълкува „Арменци“, „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“ съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбите.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на символизма в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ и тълкува творбите съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ и обяснява функциите им.</p> <p>Идентифицира и оценява в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ специфични начини на въздействие.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа задача, свързана с „Две хубави очи“ и/или с „В часа на синята мъгла“.</p> <p>Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ в съпоставка с други творби от П. Яворов (например с „На нивата“, „Стон“, „Сенки“) и обяснява прилики и разлики между тях в контекста на културната динамика.</p>	
I.6. „Да се завърнеш...“ (Д. Дебелянов)	<p>Разпознава жанрови характеристики на елегията, проявени в „Да се завърнеш...“.</p> <p>Тълкува „Да се завърнеш...“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на символизма в „Да се завърнеш...“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Да се завърнеш...“ и обяснява функциите им.</p> <p>Идентифицира и оценява в „Да се завърнеш...“ специфични начини на въздействие.</p> <p>Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в „Да се завърнеш...“ в съпоставка с други творби от Д. Дебелянов (например с „Черна песен“, „Помниш ли, помниш ли...“, „Един убит“) и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в контекста на културната динамика.</p>	
I.7. „Гераците“ (Елин Пелин)	<p>Разпознава жанрови характеристики на повестта, проявени в „Гераците“.</p> <p>Тълкува „Гераците“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на реализма в „Гераците“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Гераците“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Гераците“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях.</p> <p>Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в „Гераците“ в съпоставка с друга творба от Елин Пелин и обяснява прилики и разлики между тях в контекста на културната динамика.</p>	

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
II. Българската литература от периода между двете световни войни	<p>Различава отличителни за българската култура от периода между двете световни войни светогледни идеи.</p> <p>Съпоставя светогледни идеи, характерни за българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война и българската литература от периода между двете световни войни, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.</p> <p>Съпоставя светогледни идеи, характерни за европейската модерност и българската литература от периода между двете световни войни, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.</p>	
II.1. „Септември“ (Гео Милев)	<p>Разпознава жанрови характеристики на поемата, проявени в „Септември“. Тълкува „Септември“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Познава значението на следвоенния модернизъм в контекста на модернизма. Познава значението на понятието <i>експресионизъм</i>.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на следвоенния модернизъм и на експресионизма в „Септември“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Оценява завършека на „Септември“ във връзка с изразените в творбата преживявания. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Септември“ и обяснява функциите им.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Септември“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях.</p> <p>Идентифицира и оценява в „Септември“ специфични начини на въздействие.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа задача, свързана с поемата „Септември“.</p>	следвоенен модернизъм експресионизъм
II.2. „Зимни вечери“ (Хр. Смирненски)	<p>Познава значението на понятието <i>лирически цикъл</i>.</p> <p>Разпознава жанрови характеристики на лирическия цикъл, проявени в „Зимни вечери“. Тълкува (откъси от) „Зимни вечери“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Зимни вечери“ и обяснява функциите им.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Зимни вечери“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях.</p> <p>Идентифицира и оценява в „Зимни вечери“ специфични начини на въздействие.</p>	лирически цикъл
II.3. „Повест“ (А. Далчев)	<p>Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Повест“.</p> <p>Тълкува „Повест“ съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Повест“ и обяснява функциите им.</p>	
II.4. „Индже“, „Албена“ (Й. Йовков)	<p>Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Индже“ и „Албена“.</p> <p>Тълкува „Индже“ и „Албена“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбите.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Индже“ и „Албена“ и обяснява функциите им.</p> <p>Идентифицира и оценява в „Индже“ и „Албена“ специфични начини на въздействие. Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в „Индже“ и „Албена“ в съпоставка с друга творба на Й. Йовков (например с „Последна радост“) и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в контекста на културната динамика.</p>	

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
II.5. „Писмо“ („Ти помниш ли...“) (Н. Вапцаров)	<p>Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Писмо“ („Ти помниш ли...“). Тълкува „Писмо“ („Ти помниш ли...“) съобразно родовите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) и обяснява функциите им.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях.</p> <p>Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) в съпоставка с други творби на Н. Вапцаров (например с „Песен за човека“, „Предсмъртно“) и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в контекста на културната динамика.</p>	
III. Българската литература от периода след Втората световна война	<p>Различава отличителни за българската култура от периода след Втората световна война светогледни идеи.</p> <p>Съпоставя светогледни идеи, характерни за българската литература от периода между двете световни войни и българската литература от периода след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.</p>	
III.1. Из „Тютюн“ (1951 г.): I и XVI глава от I част (Д. Димов)	<p>Познава творческата история на романа „Тютюн“ и я тълкува съобразно светогледни идеи, характерни за българската култура през периода след Втората световна война.</p> <p>Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Тютюн“.</p> <p>Тълкува откъси от „Тютюн“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в откъси от „Тютюн“ и обяснява функциите им.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъси от „Тютюн“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с историята на четенето на „Тютюн“.</p> <p>Различава в откъси от „Тютюн“ светогледни идеи, характерни за българската култура през периода след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в контекста на културната динамика.</p>	
III.2. „Дърво без корен“ (Н. Хайтов)	<p>Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Дърво без корен“.</p> <p>Тълкува „Дърво без корен“ съобразно жанровите и/или културно-историческите характеристики на творбата.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Дърво без корен“ и обяснява функциите им.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Дърво без корен“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода след Втората световна война, и обосновава позиция по тях.</p>	
III.3. „Нежната спирала“ (Й. Радичков)	<p>Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Нежната спирала“.</p> <p>Тълкува „Нежната спирала“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Нежната спирала“ и обяснява функциите им.</p> <p>Идентифицира и оценява в „Нежната спирала“ специфични начини на въздействие.</p>	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента ЛИТЕРАТУРА се предвиждат 18 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови норми. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по граждански проблем.	

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в X клас е 108 часа – 54 часа за български език (от които 18 часа за развиване на комуникативните компетентности) и 54 часа за литература (от които 18 часа за развиване на комуникативните компетентности).

Седмичният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в X клас е 3 часа – 1,5 часа за български език (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности) и

1,5 часа за литература (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности).

Препоръчително разпределение на часовете в компонента ЛИТЕРАТУРА:

Препоръчително разпределение на часовете:	
За нови знания	44%
За упражнения	33%
За преговор	6%
За обобщение	6%
За контролни и за класни работи	11%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	60%
Оценки от контролни и от класни работи	20%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	20%

Препоръчителна литература за самостоятелно четене във връзка с новата учебна програма за 11. клас

1. „Борба“, Христо Ботев
2. „До моето първо либе“, Христо Ботев
3. „Паусий“, Иван Вазов
4. „Новото гробище над Сливница“, Иван Вазов
5. „При Рилския манастир“, Иван Вазов
6. „Бай Ганьо журналист“, Алеко Константинов
7. „Спи езерото“, Пенчо Славейков
8. „Градушка“, Пејо Яворов
9. „Ангрешко“, Елин Пелин
10. „Приказка за стълбата“, Христо Смирненски
11. „История“, Никола Вапцаров
12. „Железният светилник“, Димитър Талев
13. „Крадецът на праскови“, Емилиян Станев
14. „Ноев ковчег“, Йордан Радичков
15. „Балкански синдром“, Станислав Стратиев

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с трансформации на интерпретации на мотив и/или устойчив („странстващ“) сюжет в изучен текст от дадена културна епоха на езика на друга културна епоха (в т.ч. и на съвременната) и/или на друго изкуство като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставяне на изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на обща принадлежност към културна епоха или жанр.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на светогледните идеи, характерни за периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война и за съвременната епоха. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните интерпретации на обществено-политически събития от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война и от съвременната епоха.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.

Книга за учителя по литература за 10. клас

Автори

Бойко Пенчев
Виолета Герджикова
Илияна Кръстева

Редактор

Олга Попова

Коректор

Мила Томанова

Графичен дизайн

Ивац Христов

Българска. Първо издание, 2019 г.
Формат 60x90/8. Печатни коли 7,75
ISBN 978-954-18-1429-1

Издател

„КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД
София 1574, ул. „Никола Тесла“ № 5, BSR 2, етаж 4
мел.: 02 8061 300, e-mail: administration@bulvest2000.com
www.bulvest.com

ISBN 978-954-18-1429-1

9 789541 814291